

Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό

Ίδρυμα Ηπείρου

Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

Πτυχιακή εργασία με θέμα:

**Θετικές και αρνητικές συνέπειες στην ελληνική οικονομία από την
είσοδο της Ελλάδας στο Ενιαίο Χρηματοπιστωτικό Σύστημα.
Μελέτη περίπτωσης ένταξης της Ελλάδας σε αυτό και το ενδεχόμενο
αλλαγής ή επαναφοράς στο σύστημα της δραχμής.**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ:

ΔΗΜΟΥ ΒΑΡΒΑΡΑ, Α.Μ. 11310

ΤΑΣΙΟΥΛΑ ΓΕΩΡΓΙΑ, Α.Μ.8824

Επιβλέπων Καθηγητής: Μηλιτσόπουλος Κωνσταντίνος

Πρέβεζα

Μάιος, 2014

*«Βρισκόμαστε σε πολύ μεγάλη σύγχυση, έχουμε χειριστεί αδέξια μια
ευαίσθητη μηχανή, τη λειτουργία της οποίας δεν κατανοούμε»*

Τζων Μάιναρντ Κέινς

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	7
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
1.2 ΈΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	8
1.2.1 Οι Συμμετέχοντες στο Χρηματοπιστωτικά Σύστημα	10
1.3 ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΝΟΣ ΕΝΙΑΙΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ	17
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	17
2.2 ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΝΙΑΙΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	18
2.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ	19
2.4 Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ	20
2.4.1 Μεταπολεμικά Γεγονότα Ενοποίησης	22
2.4.2 Οι Συνθήκες των Παρισίων και της Ρώμης	25
2.4.3 Οι εξελίξεις μετά το 1973	27
2.4.4 Η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση	31
2.4.5 Οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	36
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	36
3.2 ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ	37
3.3 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	38
3.4 ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ (1981-1990)	41
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ (1990-2000), ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	 46
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	46
4.2 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗΣ	46
4.3 Η ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ	48
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΕΞΟΔΟΣ ΚΡΑΤΟΥΣ ΜΕΛΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ – Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	 59
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	59
5.2 ΧΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΟΦΕΙΛΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ	60
5.2.1 Πιθανά συνδετικά στοιχεία	60
5.2.2 Σχέση μετατροπής	62
5.2.3 Ημερομηνία μετατροπής	63
5.3 Η ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΜΕ ΜΟΝΟΜΕΡΗ ΕΘΝΙΚΗ ΡΥΘΜΙΣΗ	63
5.3.1 Μη αποδοχή της νομισματικής μετατροπής	63

5.3.2 Ουσιαστικές συνέπειες	65
5.4 ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	65
5.4.1 Πρόβλεψη συναλλαγματικών περιορισμών	65
5.4.2 Η επίδραση των συναλλαγματικών περιορισμών στο ιδιωτικό δίκαιο	66
5.5 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ	68
5.6 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	70
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	79

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αποτελεί ένα μοναδικό πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό εγχείρημα που βασίζεται στην εθελοντική συνεργασία κρατών με δημοκρατικό πολίτευμα. Η συνεργασία αυτή παίρνει πολλές μορφές, μεταξύ των οποίων η σημαντικότερη είναι η παραχώρηση της εθνικής κυριαρχίας και η από κοινού άσκησή της σε ένα μεγάλο φάσμα τομέων, προωθώντας καλύτερα την οικονομική και κοινωνική πρόοδο, την ποιότητα ζωής και την ασφάλεια, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, για όλους τους πολίτες της Ένωσης.

Παρόλα αυτά, η πρόοδος στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δεν ήταν πάντα εύκολη και, όπως φαίνεται, δυσκολίες θα υπάρξουν και στο μέλλον. Πρόκειται για μια επαναστατική διαδικασία, ανοιχτή σε διάφορα μέτωπα — πολιτικό, νομικό, οικονομικό και κοινωνικό — η οποία δεν γίνεται πάντα, ούτε με τους ίδιους ρυθμούς, ούτε ταυτόχρονα.

Όμως η διαδικασία αυτή προσελκύει πολλά νέα μέλη ·τα έξι κράτη έγιναν είκοσι οχτώ.

Υπό το πρίσμα των παραπάνω διαπιστώσεων στην παρούσα εργασία καταβάλλετε μια προσπάθεια να αναλυθεί, από οικονομικής απόψεως, η περίπτωση των χώρας μας κατά τη διαδικασία ένταξης στην ευρωζώνη, να αποτιμηθούν οι θετικές και αρνητικές επιπτώσεις αυτού του εγχειρήματος και τέλος, να μελετηθεί η περίπτωση έξοδος της Ελλάδας από τη ζώνη του ευρώ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από την εποχή όπου τα άτομα ξεπέρασαν το στάδιο της αυτοπαραγωγής και αυτοκατανάλωσης δημιουργήθηκε το στάδιο της ανταλλαγής αγαθών και υπηρεσιών. Έτσι γεννήθηκαν οι προϋποθέσεις για εχρήματη οικονομία. Στην εποχή του αντιπραγματισμού υπήρχε το πρόβλημα σύμπτωσης αναγκών και αξίας. Η εισαγωγή του χρήματος έδωσε οριστικό τέλος σε αυτή την προφανή υπάρχουσα δυσκολία διπλής σύμπτωσης αναγκών.

Χρήμα ετυμολογικά μπορεί να ορισθεί ως οτιδήποτε χρησιμοποιείται μέσα στις κοινωνίες ως μέσο αποθεματοποίησης πλούτου, μέσο διατήρησης της αγοραστικής δύναμης. Είναι μέσο συναλλαγών αυτούσιο, ομοιογενές, διαιρετό, κοινά αποδεκτό και αναγνωρίσιμο. Προτού εισαχθεί αυτό δεν μπορούσε να ορισθεί η αξία των αγαθών και υπηρεσιών εφόσον δεν υπήρχαν σταθερές αρχές που να αντικατοπτρίζουν τα συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες (Χαρδουβέλης, Γκόρτσος 2011).

Το χρήμα και οι ενέργειες που αυτό συνεπάγεται αποτελεί την πραγματική Οικονομική δραστηριότητα. Εν συνεχεία, εμφανίστηκε το Χρηματοοικονομικό Σύστημα, του οποίου το πρωταρχικό συστατικό για τη λειτουργία του είναι το χρήμα.

Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα είναι το δημιούργημα μιας μακράς ιστορικής εξελικτικής πορείας που εξατομικεύεται με την ανάπτυξη εξειδικευμένων αγορών επενδυτικών και χρηματοδοτικών προϊόντων και υπηρεσιών.

Το παρών κεφάλαιο επικεντρώνεται στον εντοπισμό και τη σκιαγράφηση της σημασίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην οικονομική δραστηριότητα (Χαρδουβέλης, Γκόρτσος 2011).

1.2 ΈΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η οικονομία κάθε κοινωνίας στοχεύει στην οικονομική - κοινωνική ευημερία. Ο δημόσιος και ιδιωτικός τομέας στηρίζουν και στοιχειοθετούν την οργάνωση της οικονομίας και ταυτόχρονα αποτελούν την αφετηρία για την οικονομική ανάπτυξη. Το μέγεθος και η συνεισφορά καθενός από τους δυο τομείς προσδιορίζεται διαχρονικά από τις κρατούσες ιδεολογικοπολιτικές τάσεις και επιλογές. Στο σημερινό περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης βασική επιλογή αποτελεί

ο περιορισμός του δημόσιου και η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα.

Ο δημόσιος τομέας θεμελιώνεται από το κράτος (δημόσιο) και από τις δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς. Ο ιδιωτικός τομέας ενέχει τα νοικοκυριά (ιδιώτες) και τις επιχειρήσεις (Αγγελόπουλος, 2010).

Οι τομείς αυτοί ως οικονομικές μονάδες στο τέλος κάθε οικονομικής χρήσης ή κατά τη σύνταξη του προϋπολογισμού τους παρουσιάζουν θετικό υπόλοιπο (πλεόνασμα), αρνητικό υπόλοιπο (έλλειμμα) ή μηδενικό υπόλοιπο (ισοσκελισμένες ροές).

Είναι φανερό ότι οι οικονομικές μονάδες που εμφανίζουν πλεόνασμα, και ως εκ τούτου διαθέσιμα αποταμιευμένα κεφάλαια, έχουν όφελος να μην κρατήσουν τα κεφάλαια που τους περισσεύουν σε κατάσταση απραξίας. Είναι προτιμότερο τα κεφάλαια να μεταβιβαστούν, έναντι κάποιας αμοιβής ή απόδοσης, στις ελλειμματικές οικονομικές μονάδες ή σε άλλες οικονομικές μονάδες με πλεονασματική ή ισοσκελισμένη θέση.

Το ερώτημα είναι αν κάθε πλεονασματική μονάδα είναι σε θέση να ερευνήσει την αγορά ώστε να εντοπίσει τις οικονομικές μονάδες που έχουν ανάγκη κεφαλαίων. Η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα είναι ότι δεν υπάρχει εύκολη επικοινωνία μεταξύ των οικονομικών μονάδων. Επιπλέον, στην περίπτωση ακόμα που η επικοινωνία καταστεί δυνατή, στις περισσότερες των περιπτώσεων, δε συμπίπτει είτε το ύψος των αποταμιεύσεων μιας συγκεκριμένης οικονομικής μονάδας με το ύψος των κεφαλαίων που καλύπτουν τις ανάγκες κάποιας άλλης οικονομικής μονάδας είτε δεν συμπίπτει η χρονική περίοδος που οι οικονομικές μονάδες επιθυμούν να διαρκέσει η συναλλαγή (Αγγελόπουλος, 2010).

Οι οικονομικές μονάδες, ανάλογα με την τήρηση των όρων που αυτές θέτουν, εξασφαλίζουν ή όχι ένα καλό τέλος της συναλλαγής που πραγματοποιούν.

Επομένως, ακόμα και στην περίπτωση που υπάρξει επικοινωνία και διευθετηθεί η συναλλαγή, δεν επιτυγχάνεται με επιτυχία η αποτελεσματική διοχέτευση των κεφαλαίων στην οικονομία.

Στο σημείο αυτό, παρεμβαίνει το χρηματοπιστωτικό ή χρηματοοικονομικό σύστημα (financial system), το οποίο έχει αρμοδιότητα να συγκεντρώνει τα πλεονάζοντα κεφάλαια της οικονομίας και να τα διοχετεύσει αποτελεσματικά σε όσες οικονομικές μονάδες απαιτούν αυτά τα κεφάλαια για επένδυση ή κατανάλωση.

Η ικανοποιητική κατανομή των κεφαλαίων αυτών εκτελείται με τα χρηματοπιστωτικά ή χρηματοοικονομικά μέσα ή προϊόντα (financial instruments), τα οποία έχουν δημιουργηθεί και δημιουργούνται διαρκώς στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, ανάλογα με τις τρέχουσες εξελίξεις. Παραδείγματα τέτοιων προϊόντων, είναι:

- Ομολογίες (Bonds)
- Έντοκα Γραμμάτια Ελληνικού Δημοσίου (Treasury Bills)
- Πιστοποιητικά Καταθέσεων (Certificates of Deposit)
- Εμπορικά ή Βιομηχανικά Ομόλογα (Commercial Papers)
- Ομολογίες επιχειρήσεων (Corporate Bonds)
- Προϊόντα Εξασφάλισης Κεφαλαίου (Capital Guarantee Products)
- Στεγαστικά Δάνεια (Mortgages), κ.ο.κ.

Οι χρηματοπιστωτικές αγορές (financial markets) είναι το μέσο για τη διοχέτευση των χρηματοπιστωτικών μέσων στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, οι οποίες αναπτύσσονται και εξελίσσονται συνεχώς, ανάλογα με την εξέλιξη και τα χαρακτηριστικά των χρηματοπιστωτικών προϊόντων (μέσων) που τίθενται προς μεταφορά ή προς διαπραγμάτευση σ' αυτές. Παράλληλα η ανάπτυξη των αγορών οδηγεί στη βελτίωση των χαρακτηριστικών των χρηματοοικονομικών προϊόντων αλλά και στη δημιουργία νέων προϊόντων (Αγγελόπουλος, 2010).

Παραδείγματα χρηματοπιστωτικών αγορών αποτελούν:

- Πρωτογενής Αγορά (Primary Market)
- Δευτερογενής Αγορά (Secondary Market)
- Χρηματαγορά (Money Market)
- Κεφαλαιαγορά (Capital Market)
- Τρέχουσα Αγορά (Spot Market)
- Προθεσμιακή Αγορά (Forward Market)
- Εγχώρια Αγορά Συναλλάγματος (Domestic Foreign Exchange Market)
- Διεθνής Αγορά Συναλλάγματος (International Foreign Exchange Market)
- Αγορά Δικαιωμάτων και Προθεσμιακών Συμβολαίων (Options and Futures Market)
- Διατραπεζική Αγορά (Federal Funds) κ.ο.κ. (Αγγελόπουλος, 2010).

1.2.1 Οι Συμμετέχοντες στο Χρηματοπιστωτικό Σύστημα

Με βάση τον τρόπο και τον στόχο της συμμετοχής τους στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, οι οικονομικές μονάδες διακρίνονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- Ιδιώτες Επενδυτές. Η συμμετοχή των ιδιωτών χαρακτηρίζεται από κερδοσκοπικούς σκοπούς. Η προσπάθειά τους γίνεται για τη δημιουργία των κατάλληλων επενδύσεων που θα τους προστατέψουν από μελλοντικούς οικονομικούς και συναλλαγματικούς κινδύνους. Οι επενδυτικές επιλογές των ιδιωτών σχετίζονται με θέματα όπως ο επενδυτικός ορίζοντας, η επιλογή του σωστού χρόνου της τοποθέτησης, η διασπορά και η αναδιάρθρωση των τοποθετήσεων, η ενημέρωση, ο δανεισμός ή η χρήση ιδίων κεφαλαίων για την επένδυση, η τοποθέτηση σε τρέχουσες ή προθεσμιακές αγορές, το άνοιγμα θετικής ή αρνητικής

θέσης κ.ο.κ.

- Επιχειρήσεις: Εθνικές και Πολυεθνικές. Το κίνητρο των μεγάλων επιχειρήσεων είναι η εξασφάλιση ρευστότητας, η οποία επιτυγχάνεται με δανεισμό κεφαλαίων με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο και με το μικρότερο δυνατό κόστος ή με άντληση κεφαλαίων από το επενδυτικό κοινό με έκδοση και πώληση νέων ή υφιστάμενοι μετοχών. Παράλληλα, το ταμειακό τους πλεόνασμα τίθεται στην αγορά (Αγγελόπουλος, 2010).
- Θεσμικοί Επενδυτές. Οι θεσμικοί επενδυτές είναι εξειδικευμένοι οργανισμοί, που έχουν πρωταρχικό αντικείμενο εργασιών και σημαντική δραστηριότητα, πέραν των άλλων, τη διαχείριση μεγάλου ύψους κεφαλαίων, είτε για ίδιο λογαριασμό (ίδια κεφάλαια), ή κεφάλαια για λογαριασμό τρίτων (ξένα κεφάλαια). Η διαχείριση των κεφαλαίων βασίζεται στη σωστή οργάνωση του οργανισμού και ενεργείται από καταρτισμένα στελέχη με επιστημονική γνώση των προϊόντων, των αγορών, των κινδύνων, της αντιστάθμισης κ.ο.κ. Παράλληλα η διαχείριση πλαισιώνεται από συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο και κανόνες δεοντολογίας. Οι θεσμικοί επενδυτές τοποθετούνται τόσο σε προϊόντα της χρηματαγοράς όσο και σε προϊόντα της κεφαλαιαγοράς και ταυτόχρονα σε προϊόντα με μεγάλη μόχλευση (leverage) και σημαντικά υψηλό κίνδυνο, όπως είναι τα παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα. Ο κίνδυνος που θέλουν να αναλάβουν, σύμφωνα και με τις εξουσιοδοτήσεις των αρμοδίων οργάνων του οργανισμού ή των πελατών τους, η κεφαλαιακή τους επάρκεια και η ανάπτυξη προϊόντος αντιστάθμισης είναι από τα βασικά κριτήρια για την επιλογή των τοποθετήσεών τους.

Στη χώρα μας οι θεσμικοί επενδυτές έχουν ορισθεί με απόφαση της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και είναι οι Ανώνυμες Εταιρείες Διαχείρισης Αμοιβαίων κεφαλαίων (ΑΕΔΑΚ), οι Ανώνυμες Εταιρείες Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου (ΑΕΕΧ), οι Ανώνυμες Εταιρείες Παροχής

Επενδυτικών Υπηρεσιών (ΑΕΠΕΥ) που μπορούν να διαχειριστούν κεφάλαια, τα Πιστωτικά Ιδρύματα, οι Ασφαλιστικές Εταιρείες με συγκεκριμένο ύψος ενεργητικού και τα Ασφαλιστικά Ταμεία (Αγγελόπουλος, 2010).

- Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί. Οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί συμμετέχουν ο καθένας με το δικό του τρόπο στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου με βάση τις ανάγκες άντλησης κεφαλαίων και αξιοποίησης κατά τον καλύτερο τρόπο των διαθεσίμων τους για μεγιστοποίηση της απόδοσης του χαρτοφυλακίου τους.

Οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί κάνουν προσπάθειες ώστε να μη διαφοροποιούν σε μεγάλο βαθμό τη χρονική περίοδο των στοιχείων τοποθέτησης και άντλησης κεφαλαίων, τουλάχιστον στις περιπτώσεις που η ρευστότητα των τίτλων είναι χαμηλή και η μεταβλητότητα της τιμής και της απόδοσής τους υψηλή.

Ενδιαφέρον προκαλεί ο τρόπος συμμετοχής στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και στις αγορές του οι από τους κυριότερους των χρηματοπιστωτικών οργανισμών, δηλαδή τα πιστωτικά ιδρύματα (τράπεζες).

Το στοιχείο που χαρακτηρίζει τη συμμετοχή των πιστωτικών ιδρυμάτων είναι η μεγάλη ποικιλία των χρηματοοικονομικών στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού τους (Αγγελόπουλος, 2010).

Η ποικιλία αυτή αναπτύχθηκε μετά από διαρκείς διαχρονικά αλλαγές της πολιτικής διαχείρισης των στοιχείων άντλησης κεφαλαίων (στοιχείων του παθητικού) και των στοιχείων τοποθέτησης κεφαλαίων (στοιχείων του ενεργητικού) των πιστωτικών ιδρυμάτων στην προσπάθεια τους για ρευστότητα αλλά και για κερδοφορία μέσα σε ένα χρηματοοικονομικό περιβάλλον διαρκών αλλαγών.

Μέχρι τη δεκαετία του 1960 τα πιστωτικά ιδρύματα ή οι εμπορικές τράπεζες, δηλαδή η βασική μορφή των τότε πιστωτικών ιδρυμάτων,

διοχέτευαν την αναγκαία ρευστότητα, καθώς διαχειρίζονταν κυρίως, τα στοιχεία του ενεργητικού τους, αφού τα στοιχεία του παθητικού ήταν συγκεκριμένα, χαρακτηριζόμενα από τις άφθονες σχεδόν σταθερού ύψους καταθέσεις. Οι καταθέσεις αυτές είχαν ανύπαρκτο ανταγωνισμό, εφόσον ήταν άτοκες ή χαμηλότοκες, με διοικητικά καθοριζόμενα επιτόκια.

Με δεδομένα τα στοιχεία του παθητικού τους οι τράπεζες είχαν κατευθυνθεί στη διαχείριση των στοιχείων του ενεργητικού με τοποθετήσεις σε άμεσα ρευστοποιήσιμα βραχυπρόθεσμα χρεόγραφα, κυρίως τίτλους του δημοσίου, και σε χρηματοδοτήσεις. Η ρευστότητά τους σε περιπτώσεις ανάγκης εξασφαλιζόταν και με χρήση των μέσων της νομισματικής πολιτικής και κυρίως με τη χρήση και του προεξοφλητικού επιτοκίου των κεντρικών τραπεζών (Αγγελόπουλος, 2010).

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 διαπιστώνεται αλλαγή στην πολιτική εξασφάλισης ρευστότητας με διαχείριση των στοιχείων του παθητικού. Φυσικά, οι περιορισμένες καταθέσεις και η αύξηση της ζήτησης για κεφάλαια έπαιξαν βασικό ρόλο στην κατεύθυνση αυτή, λόγω του ότι βελτιώνεται συνεχώς ο ρυθμός ανάπτυξης, που οδήγησαν στην ανάγκη δημιουργίας πολλών νέων, εκτός των καταθέσεων, χρηματοοικονομικών προϊόντων άντλησης κεφαλαίων, όπως των διαπραγματευσίμων στις αγορές πιστοποιητικών καταθέσεων (certificates of deposit) ή των τραπεζικών ομολόγων και παράλληλα στην αύξηση των διατραπεζικών αγορών και των προϊόντων τους, όπως η δυνατότητα δανεισμού ακόμα και για διάρκεια μιας ημέρας.

Η ανάπτυξη των μέσων άντλησης κεφαλαίων, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των αγορών, οδήγησαν στην ανάπτυξη και μέσων τοποθέτησης κεφαλαίων, βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων, διαπραγματευόμενων και τιμολογούμενοι καθημερινά (mark to market)

στις αγορές. Τέτοια μέσα, για παράδειγμα, ήταν οι συμφωνίες επαναγοράς, τα γραμμάτια τραπεζικής αποδοχής, τα κοινοπρακτικά δάνεια κ.λπ. (Αγγελόπουλος, 2010).

Αποτέλεσμα των παραπάνω εξελίξεων, σε συνδυασμό με τον καθορισμό του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου απελευθέρωσης των αγορών, ήταν και η αύξηση, σε πλήθος και σε ένταση, των χρηματοοικονομικών κινδύνων, οι οποίοι έπρεπε να υπολογισθούν και να ληφθούν υπόψη κατά τη λειτουργία του κάθε πιστωτικού ιδρύματος. Την ανάπτυξη των κινδύνων διαδέχθηκε η ανάπτυξη των εργαλείου αντιστάθμισης αυτών, δηλαδή των παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων, τα οποία παράλληλα χρησίμευαν και ως επενδυτικά εργαλεία.

- Κεντρικές Τράπεζες. Οι κεντρικές τράπεζες έχουν συμμετοχή στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου κατά τη λειτουργία της νομισματικής πολιτικής με τη χρήση των διαθέσιμων ή αποτελεσματικότερων κάθε φορά μέσων της νομισματικής πολιτικής, καθώς και κατά την άσκηση της συναλλαγματικής και πιστωτικής πολιτικής. Τα μέσα νομισματικής πολιτικής (ποσοστό των υποχρεωτικά δεσμευμένων καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Κεντρική Τράπεζα, αναπροεξοφλητικό επιτόκιο, πολιτική της ανοιχτής αγοράς) που χρησιμοποιούν οι κεντρικές τράπεζες έχουν την ίδια βάση και κύριες μορφές, εξειδικευόμενα ανάλογα με το μέγεθος και την ανάπτυξη των αγορών, και στοχεύουν στον έλεγχο της προσφοράς του χρήματος στην οικονομία μέσω της μεταβολής των επιτοκίων (Αγγελόπουλος, 2010).

1.3 ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ

Η κυρίαρχη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, όπως

αναφέραμε πρωτίστως, βασίζεται στη μεταφορά κεφαλαίων από ετερογενείς πηγές αποταμίευσης προς τους επενδυτές. Οι τράπεζες λοιπόν, έχουν διαμεσολαβητικό ρόλο, αποταμιεύουν, συλλέγουν και αξιοποιούν πληροφορίες για το επιχειρηματικό περιβάλλον και κατά συνέπεια, τη σε βάθος ανάλυση και καλύτερη διαχείριση του κινδύνου.

Η ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος συντελεί στην οικονομική μεγέθυνση βάσει της διοχέτευσης πιο ολοκληρωμένης πληροφόρησης και της μείωσης του κόστους συναλλαγών. Επιπλέον, συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγικότητας και της αποτελεσματικότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα, ενθαρρύνει την αποταμίευση και διευκολύνει τις επενδύσεις. Γενικότερα, πιο ανεπτυγμένα χρηματοπιστωτικά συστήματα έχουν τη δυνατότητα να παρέχουν με ικανοποιητικό τρόπο μεγαλύτερες ποσότητες κεφαλαίων από τους αποταμιευτές στους επενδυτές. Ταυτόχρονα το χρηματοπιστωτικό σύστημα μειώνει τον κίνδυνο των επενδυτικών αποφάσεων και κυρίως τον κίνδυνο ρευστότητας (Χαρδουβέλης, Γκόρτσος 2011).

Οι υπηρεσίες που προσφέρονται από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα διευκολύνουν την οικονομική δραστηριότητα με ποικίλους τρόπους. Η χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση δίνει τη δυνατότητα να αντιμετωπιστούν προβλήματα «ηθικού κινδύνου» (moral hazard) και «δυσμενούς επιλογής» (adverse selection), ενθαρρύνοντας την προσφορά των αποταμιευτικών κεφαλαίων. Συντελεί στη σημαντική μείωση του κόστους συναλλαγών δια μέσου ενός μηχανισμού συγκέντρωσης των επιμέρους κεφαλαίων από ετερογενείς αποταμιευτές και την παροχή τους προς τους επενδυτές. Επιπλέον, συντελεί στη διαχείριση του κινδύνου, καθώς επιτρέπει τη διαχρονική εξομάλυνση ροών και την εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακας.

Οι King and Levine (1993a, 1993b) εξετάζουν εμπειρικά τη σχέση

μεταξύ χρηματοπιστωτικού τομέα και μεγέθυνσης για 77 χώρες από το 1960 έως το 1989, κάνοντας χρήση τέσσερις εναλλακτικούς δείκτες χρηματοοικονομικής ανάπτυξης. Όσο αναπτύσσεται ο χρηματοπιστωτικός τομέας, αυξάνεται η συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής και παράλληλα ενθαρρύνεται η επένδυση και η αποταμίευση.

Επιπλέον, για τους ίδιους λόγους που επηρεάζει θετικά τη συνολική παραγωγικότητα η χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση, αυξάνει και την παραγωγική αποτελεσματικότητα (μείωση του κόστους πληροφόρησης και συναλλαγών, καλύτερη κατανομή των πόρων, χαλάρωση των δανειστικών περιορισμών, κ.λπ.). Για παράδειγμα, η ανάλυση των Arestis et al. (2006) επιβεβαιώνει εμπειρικά για τις χώρες του ΟΟΣΑ την υπόθεση ότι η χρηματοοικονομική ανάπτυξη έχει θετική επίδραση στην τεχνική αποτελεσματικότητα της οικονομίας. Άλλες μελέτες βρίσκουν ότι η αποτελεσματική λειτουργία του τραπεζικού συστήματος έχει ευνοϊκά αποτελέσματα για την παραγωγικότητα της οικονομίας (π.χ. Lozano-Vivas and Pastor, 2006) και κατ' επέκταση για τη μεγέθυνση του ΑΕΠ. Ο βαθμός της αποτελεσματικότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος έχει σχέση με τον βαθμό ανάπτυξης αυτού. Οι Chortareas et. al. (2010), εξετάζοντας στοιχεία από εννέα χώρες της Λατινικής Αμερικής, βρίσκουν ότι η παραγωγικότητα των τραπεζών (μετρούμενη από έναν δείκτη Malmquist) είναι υψηλότερη σε χώρες με πιο ανεπτυγμένα χρηματοπιστωτικά συστήματα (ταυτόχρονα υπάρχουν και κάποιες ενδείξεις αμφίδρομης αιτιότητας) (Χαρδουβέλης, Γκόρτσος 2011).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΝΟΣ ΕΝΙΑΙΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Λαμβάνοντας υπόψη τα όσα αναλύθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, διαπιστώνεται ότι η ορθή και τυπική λειτουργία ενός χρηματοπιστωτικού συστήματος βοηθά εμμέσως στην ανάπτυξη της οικονομίας της. Η ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος συντελεί στην ανάπτυξη του εισοδήματος μακροπρόθεσμα.

Πριν από το ευρώ, η οργάνωση των χρηματοπιστωτικών συστημάτων είχε εθνικό χαρακτήρα, δηλαδή κάθε σύστημα αφορούσε το αντίστοιχο νόμισμα. Η Ενιαία Αγορά και ιδιαίτερα η εισαγωγή του ευρώ μοιραία οδήγησαν στη σύνδεση των συστημάτων. Παρά τις πιο πρόσφατες προκλήσεις, οι χρηματοπιστωτικές αγορές, π.χ. οι αγορές χρήματος, είναι περισσότερο ενοποιημένες από ότι ήταν πριν από το ευρώ. Το ίδιο ισχύει και για τις αντίστοιχες χρηματοπιστωτικές υποδομές, π.χ. τα συστήματα πληρωμών.

Το μεγαλύτερο και πιο ενοποιημένο από ποτέ χρηματοπιστωτικό σύστημα της ζώνης του ευρώ παρέχει τη δυνατότητα σε άτομα και επιχειρήσεις να αξιοποιούν οικονομίες κλίμακας και φάσματος. Επομένως, με την ενοποίηση του χρηματοπιστωτικού τομέα αυξάνονται οι δυνατότητες για μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη (Ευρωπαϊκή Κεντρική τράπεζα, 2013).

2.2 ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΝΙΑΙΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Η δημιουργία ενός ενιαίου χρηματοπιστωτικού χώρου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, είναι το προϊόν της ευρύτερης προσπάθειας που

πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 για τη δημιουργία μιας εσωτερικής αγοράς. Οι διατάξεις του θεσμικού πλαισίου που καθορίζουν τη λειτουργία του ενιαίου αυτού χώρου αφορούν αφ' ενός μεν στη συμπεριφορά των επιχειρήσεων που επιθυμούν να εισαγάγουν για διαπραγμάτευση και στη συνέχεια έχουν εισηγμένες στις οργανωμένες αγορές χρήματος και κεφαλαίου μετοχές και ομολογίες έκδοσής τους, αφ' ετέρου δε στη διασυνοριακή δραστηριότητα διαφόρων κατηγοριών ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών φορέων, όπως:

- τα πιστωτικά ιδρύματα, όρος του κοινοτικού δικαίου που χρησιμοποιείται αντί της λέξης «τράπεζα»,
- οι επιχειρήσεις που παρέχουν τραπεζικές υπηρεσίες, χωρίς όμως να έχουν δικαίωμα να αποδέχονται καταθέσεις από το κοινό και καλούνται στο κοινοτικό δίκαιο χρηματοδοτικά ιδρύματα (π.χ. εταιρείες καρτών, leasing, factoring),
- οι επιχειρήσεις επενδύσεων (π.χ. χρηματιστηριακές εταιρείες) που δικαιούνται να παρέχουν κύριες και παρεπόμενες επενδυτικές υπηρεσίες στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου,
- οι οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες (δηλαδή οι εταιρείες επενδύσεων χαρτοφυλακίου και τα αμοιβαία κεφάλαια), και
- οι ασφαλιστικές εταιρείες του κλάδου ζωής.

Σύμφωνα με τα προλεγόμενα, ο ενιαίος κοινοτικός χρηματοπιστωτικός χώρος εσωκλείει τρία συστατικά στοιχεία:

- την ενιαία τραπεζική αγορά,
- την ενιαία κεφαλαιαγορά, και
- την ενιαία ασφαλιστική αγορά (Δημόπουλος, κ.α.,2001).

2.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση (στην αγγλική ορολογία «financial integration») ονομάζεται η διαδικασία που οδηγεί στη δημιουργία ενός ενιαίου χώρου ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα ανεξάρτητα κράτη με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να τηρούνται οι ακόλουθες τρεις προϋποθέσεις:

- οι θετικοί αποταμιευτές (δηλαδή οι οικονομικές μονάδες που έχουν εισόδημα προς αποταμίευση) που κατοικούν ή διαμένουν σε ένα κράτος, να έχουν άμεση πρόσβαση στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και τις κεφαλαιαγορές των άλλων κρατών, έτσι ώστε να είναι σε θέση να αποκομίσουν τον επωφελέστερο για αυτούς συνδυασμό κινδύνου-απόδοσης που είναι εφικτός (πραγματοποιήσιμος, δυνατός) μέσα στον ενιαίο χώρο,
- οι αρνητικοί αποταμιευτές (δηλαδή οι οικονομικές μονάδες που χρειάζονται δανειακά κεφάλαια για τη χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων και καταναλωτικών αναγκών) που κατοικούν ή διαμένουν σε ένα κράτος, να έχουν ελεύθερη πρόσβαση στις κεφαλαιαγορές και τους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς φορείς των άλλων κρατών για την άντληση δανειακών κεφαλαίων, και
- οι ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί φορείς με καταστατική έδρα σε ένα κράτος να είναι ελεύθεροι να παρέχουν τις υπηρεσίες τους χωρίς διοικητικούς περιορισμούς σε θετικούς και αρνητικούς αποταμιευτές που κατοικούν ή διαμένουν σε άλλα κράτη (Δημόπουλος, κ.α., 2001).

Απαραίτητη προϋπόθεση για την εκπλήρωση χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης είναι η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων μέσα στον ενιαίο χώρο, καθώς και η κατάργηση των εμποδίων αναφορικά με τη διενέργεια διασυνοριακών χρηματοπιστωτικών συναλλαγών και την εγκατάσταση ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών φορέων στην επικράτεια άλλων κρατών. Συγχρόνως, η ομαλή λειτουργία της ολοκληρωμένης αγοράς προϋποθέτει την εφαρμογή μέτρων που να είναι ικανά να διασφαλίζουν:

- την πρόληψη κρίσεων στις αγορές και τα τραπεζικά συστήματα,
- την προστασία των καταναλωτών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (π.χ. οφειλέτες δανείων και καρτών, καταθέτες και επενδυτές),
- την απρόσκοπτη διενέργεια διασυνοριακών συναλλαγών με μέσα πληρωμών (π.χ. κάρτες, εμβάσματα, πάγιες εντολές),
- τη συνδρομή συνθηκών ανταγωνιστικής ισότητας ανάμεσα σε όλους τους ενδιαμέσους χρηματοπιστωτικούς φορείς που λειτουργούν στον ενιαίο χώρο, παρέχουν ομοειδείς υπηρεσίες και εκτίθενται σε ομοειδείς κινδύνους (Δημόπουλος, κ.α., 2001).

2.4 Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ

Η ελληνική νομισματική πολιτική έως το έτος 1931 στρέφει την προσοχή της στη διατήρηση του «χρυσού κανόνα», ο οποίος ανακόπτονταν, όταν αυτό καθίστατο αδιάφευκτο, σε συνδυασμό με τη λήψη των αναγκαίων μέτρων για την ταχύτερη αποκατάστασή του. Έτσι, η αποφυγή των συνεπειών των εποχιακών διακυμάνσεων του ισοζυγίου πληρωμών στην αγορά εξωτερικού συναλλάγματος και η προστασία απόλυτης σταθερότητας της εξωτερικής αξίας του νομίσματος, χωρίς την ισχύ του (χρυσού κανόνα), επιτυγχάνονται κατά την περίοδο 1910-15 δια του νόμου ΓΧΜΒ'/19.3.1910 «Περί συναλλάγματος – χρυσού»,¹ σύμφωνα με τον οποίο:

- Παραχωρείτε το δικαίωμα στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος να εκδίδει χαρτονομίσματα για την αγορά ξένου συναλλάγματος (από

¹ Την περίοδο εκείνη στην Ελλάδα ίσχυε ο νόμος ΒΦΙΘ του 1898 «Περί διεθνούς οικονομικού ελέγχου», προς όφελος των αλλοδαπών πιστωτών της χώρας, ο οποίος υποχρέωνε την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος σε περιορισμό κατά 2 εκατομμύρια δραχμές ετησίως της πιστωτικής κυκλοφορίας, αμέσως με την καταβολή του ποσού αυτού, έναντι του εκ καταναγκαστικής κυκλοφορίας χρέους.

χώρες του «χρυσού κανόνα») - και χρυσού,² αποσύροντας συγχρόνως τα αντίστοιχα χαρτονομίσματα από την κυκλοφορία.

Καθιερώνεται μηχανισμός αύξησης της νομισματικής κυκλοφορίας στην ελληνική αγορά η οποία ασφυκτιούσε, λόγω της αντιπληθωριστικής ρύθμισης μεταξύ Ελληνικού Δημοσίου και Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (Δ.Ο.Ε.) (Θάνος, 2002).

Η παγκόσμια οικονομική κρίση της δεκαετίας του 1930 προσέλαβε χαρακτήρα κρίσεως εμπιστοσύνης και επέβαλε στις κυβερνήσεις να απομακρυνθούν από τον «κανόνα χρυσού» και να υιοθετήσουν κυμαινόμενες ισοτιμίες.³ Χαρακτηριστικό αποτέλεσμα της σπειροειδούς αντιπληθωριστικής πολιτικής της περιόδου αυτής ήταν η ευρείας κλίμακας κάμψη των τιμών και των αμοιβών, η βαθμιαία μείωση της ζήτησης καταναλωτικών και κεφαλαιουχικών αγαθών και η εγκατάλειψη από τους επιχειρηματίες, παρότι τη μείωση των επιτοκίων, σημαντικών επενδυτικών προγραμμάτων. Η προσπάθεια σταθεροποίησης της εσωτερικής αξίας του νομίσματος, που επιδιώχθηκε από πολλά κράτη μέχρι τις αρχές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τελεσφόρησε, παρότι αυτό πολλές φορές επέφερε δυσάρεστες συνέπειες, τόσο στην ιδιωτική, όσο και στην εθνική οικονομία. Η λήψη σειράς μέτρων, για τη μείωση των επιτοκίων, την αύξηση των

² Σε τιμή κατωτέρα του αργύρου, με δυνατότητα μεταπώλησης σε τιμή ανωτέρα αυτού, κατά 0,25% το πολύ.

³ Κατά τον Eichengreen οι χώρες που παρέμειναν πιστές στον «κανόνα χρυσού» μέχρι το 1936 υπέφεραν από μια έντονη και παρατεταμένη μείωση της βιομηχανικής δραστηριότητας, σε αντίθεση με τις χώρες που υποτίμησαν μονομερώς το νόμισμά τους και εξήλθαν από το σύστημα, ακολουθώντας τη Μεγάλη Βρετανία, εισερχόμενες έτσι αποφασιστικά κατά το 1933 στη φάση της οικονομικής ανάκαμψης.

Σημειωτέον, στις αρχές της δεκαετίας του '30 πάνω από 35 χώρες εγκαταλείπουν τον κανόνα «χρυσού συναλλάγματος», και προσαρμόζονται στο νέο νομισματικό σύστημα των διευθυνομένων κυμαινόμενων ισοτιμιών, μεταξύ των οποίων η Ιαπωνία, η Λατινική Αμερική και οι Σκανδιναβικές χώρες.

Το έτος 1933 οι Η.Π.Α. υιοθετούν το νέο σύστημα «επιρροής του δολαρίου», το οποίο ακολουθούν η Κούβα, η Γουατεμάλα, ο Παναμάς, οι Φιλιππίνες και άλλες χώρες της Νότιας Αμερικής.

πιστώσεων και την παρεμπόδιση εξαγωγής κεφαλαίων στην αλλοδαπή, σε συνδυασμό με την εφαρμογή συναλλαγματικών περιορισμών, συνετέλεσε στον περιορισμό των διακυμάνσεων της εξωτερικής αξίας των νομισμάτων και στην ισοσκέλιση των ισοζυγίων πληρωμών, γεγονός που δημιούργησε αισιόδοξες προβλέψεις στους επιχειρηματικούς κύκλους, αναζωπύρωσε τις επενδύσεις και συνέβαλε στην αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας σε σημαντικό βαθμό (Θάνος, 2002).

Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου οι στόχοι της νομισματικής πολιτικής των ευρωπαϊκών χωρών είχαν ως κατεύθυνση τη λήψη μέτρων, με σκοπό τη συγκράτηση των επιτοκίων και τη σταθερότητα της εσωτερικής και εξωτερικής αξίας του νομίσματος. Συγχρόνως, τα μέτρα επιδίωκαν στην εξασφάλιση επαρκούς αγοραστικής δύναμης και στην ενίσχυση των δραστηριοτήτων, που κυρίως αποσκοπούσαν στην εξυπηρέτηση των πολεμικών προσπαθειών.

Κατά την περίοδο αυτή το μέλλον των οικονομικών των κρατών της Ευρώπης εξαρτιόταν σε σημαντικό βαθμό από την πορεία της οικονομίας και τις αποφάσεις των Η.Π.Α., οι οποίες διέθεταν ανεξάντλητα αποθέματα χρυσού, ενεργητικό ισοζύγιο πληρωμών, επενδύσεις στην αλλοδαπή και ενδιαφέρονταν για την εξασφάλιση συστήματος πολυμερούς διακανονισμού και μέτρου ισορροπίας των διεθνών συναλλαγών (Θάνος, 2002).

2.4.1 Μεταπολεμικά Γεγονότα Ενοποίησης

Με το πέρας του Β' παγκόσμιου πολέμου οι Ευρωπαίοι φαίνεται να επιθυμούν την ενότητα με στόχο να χρησιμοποιήσουν τη φωνή της

Ευρώπης (προσπάθεια εγκαθίδρυσης διαρκούς ειρήνης και εκμετάλλευσης των οικονομικών πλεονεκτημάτων της ένθεσης) σαν συνεκτικό κρίκο ανάμεσα στους πολιτικούς συνασπισμούς υπό την ηγεσία των Η.Π.Α. και της Ε.Σ.Σ.Δ., αντίστοιχα.

Δεν ήταν όμως δυνατόν, η οικονομική συνεργασία για την ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης από τον πόλεμο Ευρώπης, να την αφορά στο σύνολό της. Η περίοδος του ψυχρού πολέμου είχε ήδη αρχίσει βρίσκοντας τον κόσμο χωρισμένο σε δύο στρατόπεδα. Έτσι, από την αρχή, όλες οι προσπάθειες για την ένωση της Ευρώπης διαιρούνται α) σε όσες έγιναν στη Δυτική και β) σε όσες έγιναν στην Ανατολική. Αυτοί οι δύο οικονομικό-πολιτικοί συνασπισμοί ακολούθησαν ξεχωριστούς δρόμους προς την ένωση των χωρών που απαρτίζονταν.

Σε ότι αφορά τις προσπάθειες ένωσης των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, το 1949 δημιούργησαν την CO.M.ECON. (Council for Mutual Economic Assistance) σαν απάντηση στο σχέδιο Marshall. Πρόκειται για μία Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών που απαρτίζονταν από τις χώρες: Ανατολική Γερμανία, Πολωνία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Ε.Σ.Σ.Δ., Μογγολία, Βιετνάμ και Κούβα (Θαλασσίνος, Σταματόπουλος, 1998).

Εξάλλου, οι προσπάθειες για την ένωση της Δυτικής Ευρώπης διασπάστηκαν και κατέληξαν στη δημιουργία δύο οικονομικών ενώσεων, της ΕΟΚ και της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ).

Η διάσπαση της ενότητας της Δυτικής Ευρώπης σε δύο οικονομικούς συνασπισμούς, εντοπίζεται στην αντίθεση των συμφερόντων που εμφανιζόταν με τη διαφορετική θέση των χωρών της για την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Από τη μια μεριά, η θέση του Ηνωμένου Βασιλείου και των Σκανδιναβικών χωρών (Νορβηγίας,

Σουηδίας) διέπονται από τις απόψεις της Λειτουργικής Σχολής Οικονομικής Ενοποίησης, σύμφωνα με την οποία, οι όποιοι υπερεθνικοί θεσμοί θα πρέπει να παραμένουν κάτω από τον έλεγχο των διυπουργικών συμβουλίων, τα οποία πρέπει να λαμβάνουν αποφάσεις με ομοφωνία. Βέβαια στη θεωρητική αυτή τεκμηρίωση πρέπει να προστεθεί το γεγονός ότι το Ηνωμένο Βασίλειο μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του '50 θεωρείται παγκόσμια δύναμη με πολλά οικονομικοπολιτικά συμφέροντα έξω από την Ευρώπη (κοινωνικοπολιτικοί θεσμοί με τις πρώην αποικίες του και ιδιαίτερες σχέσεις με τις Η.Π.Α.).

Από την άλλη μεριά, Γαλλία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Γερμανία και Ιταλία, εμφανίζονται οπαδοί της Ομοσπονδιακής Σχολής για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Ενοποίηση και ευνοούσαν τη δημιουργία Ευρωπαϊκών θεσμών, στους οποίους θα παραχωρούσαν μέρος ή ολόκληρη την εθνική τους κυριαρχία (Θαλασσίνος, Σταματόπουλος, 1998).

Η θετική στάση των Η.Π.Α. στο θέμα της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης, εντάσσεται στην πολιτική ανάσχεσης ή συγκράτησης (containment policy) της σοβιετικής επιρροής στη Δυτική Ευρώπη, στην οποία κατέληξε η υπερδύναμη του Ατλαντικού. Η αμερικανική παρότρυνση της ευρωπαϊκής ενοποίησης εκδηλώνεται καταρχάς με το σχέδιο Marshall (5/6/47). Οι Η.Π.Α. ενδιαφέρθηκαν να δοθεί το σχέδιο Marshall σε ολόκληρη την Ευρώπη. Δεδομένου όμως του ψυχρού πολέμου που είχε ήδη ξεκινήσει και της σοβιετικής αντίδρασης για τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, αυτό κατέληξε τελικά να ισχύει μόνο στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Οι τελευταίες, το 1948, δημιούργησαν τον Οργανισμό για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία (ΟΕΕC ο οποίος αργότερα μετεξελίχθηκε περιλαμβάνοντας κι άλλες χώρες, μη-ευρωπαϊκές σε

Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, ΟΟΣΑ), ο οποίος ανέλαβε τη διαχείριση του σχεδίου Marshall με στόχο τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Τελωνειακής Ένωσης.

Παρόλες τις επιθυμίες των Η.Π.Α. και των χωρών της Ηπειρωτικής Ευρώπης (ιδιαίτερα της Γαλλίας) η υπερεθνική φυσιογνωμία του ΟΕΕC συγχρωτίστηκε με την επιθυμία του Ηνωμένου Βασιλείου, για την εφαρμογή του κανόνα της ομοφωνίας. Το Ηνωμένο Βασίλειο φαινόταν να διαθέτει πολύ ισχυρό γόητρο (ασκεί μεγάλη επιρροή) εκείνη την περίοδο, αφού κατόρθωσε τελικά να υποδαυλίσει και τη δεύτερη προσπάθεια των οπαδών της Ομοσπονδοποίησης της Ευρώπης και να την οδηγήσει σε αποτυχία. Πρόκειται για το Συμβούλιο της Ευρώπης (1949), το οποίο σαν υπερεθνικό όργανο θα επιφορτίζονταν με μέρος της εθνικής κυριαρχίας των κρατών-μελών πριν την ολοκλήρωση της οικονομικής και πολιτικής ένωσης της Ευρώπης.

Μετά τις αποτυχίες των οπαδών της Ενωμένης Ευρώπης με τη μορφή ομοσπονδιακού κράτους (ΟΕΟΣ και Συμβούλιο Ευρώπης) οι προσπάθειες για ενοποίηση των χωρών της Δυτικής Ευρώπης θα οδηγήσουν στη διαίρεσή της και στη μετέπειτα δημιουργία δύο εμπορικών συνασπισμών (ΕΟΚ και ΕΖΕΣ) (Θαλασσίνος, Σταματόπουλος, 1998).

2.4.2 Οι Συνθήκες των Παρισίων και της Ρώμης

Η πρώτη σημαντική προσπάθεια οικονομικής συνεργασίας στην Ευρώπη μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ξεκίνησε με τη Συνθήκη των Παρισίων. Η Συνθήκη των Παρισίων υπογράφηκε στις 13 Απριλίου 1951 από έξι χώρες και τέθηκε σε ισχύ στις 27 Ιουλίου 1952. Οι χώρες που την υπέγραψαν ήταν το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, το

Λουξεμβούργο και η Ολλανδία. Η Συνθήκη θεμελίωσε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ). Στηρίχθηκε στην έκθεση που εκπόνησε ο Γάλλος υπουργός Εξωτερικών Robert Schuman.

Η Έκθεση Schuman υποστήριζε ότι μέσω της ενοποίησης της γαλλικής και γερμανικής βιομηχανίας άνθρακα και χάλυβα θα καθίστατο δυνατό να ξεπεραστεί η οικονομική κρίση που μάστιζε τότε τον κλάδο λόγω της υπερπαραγωγής, οικοδομώντας έτσι τα θεμέλια για τη δημιουργία μιας οικονομικής κοινότητας (Δημόπουλος, κ.α., 2001).

Η ίδρυση της ΕΚΑΧ ήταν βαρύνουσας σημασίας, αφού έθεσε τα θεμέλια για τις μετέπειτα εξελίξεις που οδήγησαν σταδιακά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στη συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών των έξι κρατών μελών της ΕΚΑΧ στη Μεσσίνα της Ιταλίας στις 1 και 2 Ιουνίου 1955, συζητήθηκαν οι προϋποθέσεις δημιουργίας μιας κοινής αγοράς για όλα τα προϊόντα, καθώς και η δημιουργία μιας ειδικής κοινότητας για την πυρηνική ενέργεια. Συστήθηκε μια επιτροπή υπό την προεδρία του Βέλγου υπουργού Εξωτερικών Paul Henri Spaak, για να παρουσιάσει έκθεση πάνω σε αυτά τα θέματα. Η επιτροπή κατέθεσε την έκθεσή της στις 21 Απριλίου 1956. Οι συζητήσεις που ακολούθησαν, με βάση την έκθεση αυτή, οδήγησαν στην υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης στις 25 Μαρτίου 1957, η οποία θεμελίωσε την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (Rome Treaty 1957). Την 1η Ιουλίου 1967, οι δύο Κοινοότητες συνενώθηκαν με την ΕΚΑΧ και δημιούργησαν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (Harris 1996).

Σύμφωνα με το άρθρο 9 της Συνθήκης της Ρώμης, η οποία ισχύει από την 1η Ιανουαρίου 1958, η Κοινότητα θεμελιώνεται πάνω σε μια τελωνειακή ένωση, η οποία καλύπτει όλες τις ανταλλαγές προϊόντων και η οποία περιλαμβάνει την κατάργηση μεταξύ των κρατών μελών

των τελωνειακών δασμών, των ποσοστώσεων εισαγωγής και των άλλων κωλυμάτων, καθώς και την υιοθέτηση κοινής εμπορικής πολιτικής έναντι τρίτων χωρών. Οι τελωνειακοί δασμοί θα έπρεπε να καταργηθούν σταδιακά μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1969, αλλά αυτό επιτεύχθηκε τελικά την 1η Ιουλίου 1968 (Δημόπουλος, κ.α., 2001).

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της Συνθήκης της Ρώμης ήταν η κοινή αγροτική πολιτική (ΚΑΠ). Οι στόχοι της ΚΑΠ καθορίζονταν στο άρθρο 39 της Συνθήκης και αναφέρονταν στην αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας, στη σταθερότητα των τιμών των αγροτικών προϊόντων, στην εξασφάλιση ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου του αγροτικού πληθυσμού και λογικών τιμών για τους καταναλωτές.

Στη σύνοδο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη Χάγη στις 1 και 2 Δεκεμβρίου 1969, τα κράτη μέλη κατέληξαν από κοινού στη δημιουργία ενός σχεδίου, το οποίο θα προωθούσε σταδιακά την επίτευξη της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ). Στις 5 Μαρτίου 1970, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσιεύει ένα σχέδιο, το οποίο ορίζει τρία στάδια δημιουργίας της ΟΝΕ. Στις 6 Μαρτίου το Συμβούλιο των υπουργών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ανέθεσε σε μια επιτροπή υπό την προεδρία του πρωθυπουργού και υπουργού Οικονομικών του Λουξεμβούργου Pierre Werner να επεξεργασθεί λεπτομερώς το σχέδιο αυτό. Η επιτροπή παρουσίασε την έκθεση της στις 7 Οκτώβριου 1970, η οποία πρότεινε τη δημιουργία της ΟΝΕ σε τρία στάδια. Τα συμπεράσματα της υιοθετήθηκαν από το Συμβούλιο των Υπουργών στις 22 Μαρτίου 1971.

Τα πρώτο στάδιο θα διαρκούσε μέχρι το τέλος του 1973, ενώ η διαδικασία προβλεπόταν να ολοκληρωθεί μέχρι το 1980. Επιπροσθέτως, η έκθεση συνέστησε την υιοθέτηση ενός συστήματος αμετάκλητα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ των ευρωπαϊκών νομισμάτων και τη δημιουργία ενός ομοσπονδιακού συστήματος ευρωπαϊκών κεντρικών τραπεζών. Οι σταθερές ισοτιμίες θα

προωθούσαν την ανάπτυξη του εμπορίου και των επενδύσεων και επιπλέον θα διευκόλυναν την εφαρμογή της ΚΑΠ. Αξίζει να τονισθεί ότι στις 3 Φεβρουάριου 1958 υπογράφηκε στη Χάγη η Συνθήκη Οικονομικής Ένωσης της Benelux, η οποία τέθηκε σε ισχύ 10 Νοεμβρίου 1960. Η Συνθήκη απέβλεπε στην ελεύθερη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών, προσώπων και κεφαλαίου μεταξύ των τριών κρατών μελών της Ένωσης (Δημόπουλος, κ.α., 2001).

Η δεκαετία του '60 επισκιάστηκε(επιφορτίστηκε) από τις συναλλαγματικές κρίσεις της στερλίνας στις 18 Νοεμβρίου 1967 και του γαλλικού φράγκου στις 12 Ιουνίου και 12 Νοεμβρίου 1968. Οι κρίσεις αυτές προκλήθηκαν κυρίως από τα προβλήματα των ισοζυγίων πληρωμών των δύο χωρών, τα οποία δημιούργησαν αμφιβολίες(ανασφάλειες) για τη διατηρησιμότητα των σταθερών ισοτιμιών των νομισμάτων τους έναντι του δολαρίου. Το μέλημα της Κοινότητας ήταν να υπερκεράσει τις επικείμενες επιπτώσεις των συναλλαγματικών μεταβολών στην ΚΑΠ. Οι τιμές των αγροτικών προϊόντων σε εθνικό νόμισμα καθορίζονταν από την επίσημη κοινοτική τιμή σε Ευρωπαϊκές Λογιστικές Μονάδες και την «πράσινη» ισοτιμία, δηλαδή τη σχέση του εθνικού νομίσματος ως προς την Ευρωπαϊκή Λογιστική Μονάδα, που καθοριζόταν από την Κοινότητα. Αν η «πράσινη» ισοτιμία ακολουθούσε την αγοραία ισοτιμία, οι συναλλαγματικές μεταβολές αντικατοπτρίζονταν στις εγχώριες αγροτικές τιμές, οπότε ο καθορισμός μιας κοινής τιμολογιακής πολιτικής στα κράτη μέλη της Κοινότητας δεν ήταν εφικτός (Δημόπουλος, κ.α., 2001).

2.4.3 Οι εξελίξεις μετά το 1973

Μόνο στο νομισματικό πεδίο σημειώθηκαν θετικές προσπάθειες, καταρχήν με το «Νομισματικό Φίδι»⁴ και την ίδρυση του «Ταμείου Νομισματικής Συνεργασίας» (FECOM) το 1973 κι αργότερα, ύστερα από την αποτυχία του, με τη θέσπιση του νέου «Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος» (ΕΝΣ) το Μάρτη του 1979. Αυτές οι προσπάθειες αποσκοπούσαν σε μία ευρωπαϊκή ζώνη συναλλαγματικής σταθερότητας.

Το 1973, εξάλλου, έγινε κι η πρώτη διεύρυνση της ΕΟΚ με την ένταξη τριών νέων χωρών, της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου (το οποίο έγινε δεκτό ύστερα από δύο ανεπιτυχείς αιτήσεις του, λόγω των Γαλλικών veto).

Η ΕΟΚ των 10 ήταν πραγματικότητα λίγο μετά το 1981, όταν ενσωματώθηκε στους κόλπους της και η Ελλάδα, ενώ από το 1986 με την ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας η ΕΟΚ έφτασε να αριθμεί δώδεκα μέλη (Θαλασσινός, Σταματόπουλος, 1998).

Δεύτερος Σταθμός προς την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, μετά τις ιδρυτικές συνθήκες της Ρώμης του 1957, είναι η «Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη» (ΕΕΠ), η οποία τέθηκε σε ισχύ από 1/1/1987. Μέχρι τότε η ΕΟΚ συνιστά ουσιαστικά μια Τελωνιακή Ένωση (ΤΕ) με κοινή αγροτική πολιτική και πολιτική μεταφορών. Με την ΕΕΠ θεσμοθετήθηκε (συστήθηκε) η δημιουργία μιας Κοινής Αγοράς μέχρι το 1992.

Τον Ιούνιο του 1985 η Επιτροπή υποβάλλει στο Συμβούλιο την πρότασή της με τίτλο «Η Ολοκλήρωση της Εσωτερικής Αγοράς» που έγινε γνωστή σα «Λευκή Βίβλος», η οποία περιλαμβάνει

⁴ Στις 10 Απριλίου 1972, οι κεντρικές τράπεζες των έξι κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας υπέγραψαν τη Συμφωνία της Βασιλείας, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 24 Απριλίου. Η Συμφωνία αυτή θεμελίωσε τον μηχανισμό του ευρωπαϊκού φιδιού. Το μέγιστο εύρος των διμερών διακυμάνσεων των κοινοτικών νομισμάτων μειώθηκε στο 4,5% δηλαδή +/-2,25% εκατέρωθεν των διμερών κεντρικών ισοτιμιών τους. Επειδή το εύρος αυτό ήταν το μισό του εύρους της ζώνης διακύμανσης των κοινοτικών νομισμάτων έναντι του δολαρίου, ο μηχανισμός ονομάστηκε το φίδι μέσα στη «σήραγγα».

συγκεκριμένες προτάσεις (τελωνειακές διαδικασίες, τεχνικές προδιαγραφές, δημόσιες προμήθειες, φορολογικές ρυθμίσεις, ρυθμίσεις στον τομέα των υπηρεσιών, των συναλλαγματικών ελέγχων κ.ά.) για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς μέχρι το 1992.

Στόχος της Λευκής Βίβλου είναι η κατάργηση όλων των φυσικών, τεχνικών και φορολογικών «φραγμών» που υπάρχουν στη διακίνηση εμπορευμάτων, ανθρώπων και κεφαλαίων. Η πρόταση αυτή της Επιτροπής (Λευκή Βίβλος) υπογράφηκε από το Συμβούλιο, το Φεβρουάριο του 1986. Αυτή η απόφαση που αναγκαστικά τροποποίησε για πρώτη φορά την ιδρυτική συνθήκη της Ρώμης, συνιστά την ΕΕΠ. (Θαλασσινός, Σταματόπουλος, 1998).

Ο Τρίτος Σταθμός στην πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση είναι η υιοθέτηση από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, της Μαδρίτης, τον Ιούνιο του 1989, της «Έκθεσης Delors», η οποία αφορούσε μελέτη για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Η Έκθεση Delors προβλέπει τη σταδιακή ΟΝΕ της Ευρώπης. Οι στόχοι της, επιγραμματικά, ανά στάδιο είναι: στο πρώτο στάδιο, ο συντονισμός, στο δεύτερο, η εναρμόνιση και στο τρίτο, η συγκεντροποίηση των εθνικών πολιτικών.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Γ.Δ. Δημόπουλο ο όρος «συντονισμός» υποδηλώνει τη διαμόρφωση των εθνικών πολιτικών, με βάση την πολιτική που έχει εφαρμόσει η ηγέτιδα χώρα. Αντίθετα ο όρος «εναρμόνιση» υποδηλώνει την υιοθέτηση από τις εθνικές οικονομικές αρχές, μιας κοινής πολιτικής.

Το επίκεντρο των προτάσεων Delors είναι η διαδικασία ενοποίησης στο επίπεδο της νομισματικής πολιτικής. Παρά το γεγονός ότι αναφέρεται συχνά η παράλληλη προώθηση της ενοποίησης νομισματικών και δημοσιονομικών πολιτικών, η πρώτη φαίνεται να δεσπόζει σε ιδιαίτερη θέση (Θαλασσινός, Σταματόπουλος, 1998).

Το πρώτο στάδιο της ONE (σύμφωνα με την έκθεση Delors) άρχισε την 1/7/1990 με την πλήρη απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων και τον ελεύθερο ανταγωνισμό παροχής χρηματοδοτικών υπηρεσιών, για όλες τις χώρες-μέλη, εκτός της Ελλάδας και της Πορτογαλίας. Σ' αυτό το στάδιο επιδιώκεται «η περαιτέρω σύγκλιση των οικονομικών επιδόσεων», μέσω της ενίσχυσης του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών, μέσα στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο.

Στο δεύτερο στάδιο της ONE η «εναρμόνιση των εθνικών νομισματικών πολιτικών», θα εξασφαλιστεί σταδιακά μέσω του «Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών» (ΕΣΚΤ). Το ΕΣΚΤ θα είναι ο νέος Οργανισμός στα πλαίσια του οποίου οι χώρες-μέλη θα σχεδιάζουν και θα εφαρμόζουν οικονομικές πολιτικές οι οποίες σταδιακά θα οδηγούν σε άμβλυνση των αντιθέσεων ή αποκλίσεων των επιδόσεων των χωρών μελών, με τελικό σκοπό, την κοινή νομισματική πολιτική (δηλ. την Ένωση) και την κοινή διαχείριση της συναλλαγματικής πολιτικής της ΕΟΚ έναντι των νομισμάτων των τρίτων χωρών. Το ΕΣΚΤ είναι η συνισταμένη δύο παραγόντων: α) ενός κεντρικού οργάνου, με ανεξάρτητο ισολογισμό και β) των αντιπροσωπειών των κεντρικών τραπεζών, των χωρών μελών.

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ξεκάθαρα ότι στο δεύτερο στάδιο της ONE την ευθύνη για την άσκηση των οικονομικών πολιτικών θα αναλαμβάνουν ακόμα οι εθνικές κυβερνήσεις. Το ΕΣΚΤ θα λειτουργεί περισσότερο σαν χώρος συζητήσεων κι ανταλλαγής απόψεων για υιοθέτηση εθνικών οικονομικών πολιτικών, οι οποίες θα στοχεύουν από κοινού στην εναρμόνισή τους (Θαλασσινός, Σταματόπουλος, 1998).

Στο τρίτο στάδιο της ONE, οι προσπάθειες του δεύτερου θα έχουν αποδώσει. Από την εναρμόνιση των εθνικών πολιτικών θα διαμορφωθεί η κοινή πολιτική, την οποία θα εφαρμόσει το ίδιο το

ΕΣΚΤ. Στο τρίτο στάδιο δηλ. το ΕΣΚΤ αναλαμβάνει την ευθύνη της χάραξης και εφαρμογής της κοινής ευρωπαϊκής νομισματικής πολιτικής.

Αυτό το στάδιο ξεκινά με τον καθορισμό «αμετάκλητα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών» κι οποιαδήποτε άλλα μέτρα οικονομικής πολιτικής θα στοχεύουν στη συγκεντροποίηση της άσκησης της νομισματικής πολιτικής στο ΕΣΚΤ.

Η έκθεση Delors δεν προσδιορίζει δύο σημαντικούς παράγοντες, αναγκαίους για την υλοποίηση της ΟΝΕ. Ο πρώτος αναφέρεται στις συγκεκριμένες ημερομηνίες έναρξης και τέλους των δύο τελευταίων σταδίων της ΟΝΕ. Ο δεύτερος αναφέρεται στα οικονομικά κριτήρια, με βάση τα οποία θα καθορίζεται η δυνατότητα εισόδου των χωρών-μελών στο τρίτο στάδιο δηλ. στην ΟΝΕ.

Αυτά τα κενά στην έκθεση Delors καλύφθηκαν με τη Συνθήκη για την «Ευρωπαϊκή Ένωση», η οποία τελικά υπεγράφη στις 7/2/1992 στο Μάαστριχτ της Ολλανδίας.

Η Συνθήκη της «Ευρωπαϊκής Ένωσης» αποτελεί τον Τέταρτο Σταθμό για την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, αφού συνιστά τη δεύτερη (μετά την ΕΕΠ) σημαντική αναθεώρηση των ιδρυτικών συνθηκών των Ε.Κ. της Ρώμης (1957) (Θαλασσινός, Σταματόπουλος, 1998).

2.4.4 Η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση

Η Έκθεση Delors αποτέλεσε το κείμενο των εργασιών της Διακυβερνητικής Διάσκεψης για την ΟΝΕ, η οποία ξεκίνησε στις 15 Δεκεμβρίου 1990 στη Ρώμη και ολοκληρώθηκε στις 9 και 10 Δεκεμβρίου 1991 στο Μάαστριχτ της Ολλανδίας. Η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή Συνθήκη του Μάαστριχτ, όπως αυτή αποκαλείται,

υπογράφηκε στις 7 Φεβρουάριου 1992, και αποτέλεσε τη σημαντικότερη συμβολή στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης (Maastricht Treaty 1992).

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ καθόρισε τα κριτήρια σύγκλισης τα οποία θα πρέπει να ικανοποιούν οι οικονομίες των κρατών μελών για την ένταξή τους στη ζώνη του ευρώ, που καθορίστηκε για το 1999. Συγκεκριμένα, ένα κράτος μέλος που θέλει να συμμετάσχει στη ζώνη του ευρώ θα πρέπει να πληροί τα παρακάτω κριτήρια:

- Το κριτήριο σύγκλισης τον πληθωρισμού. Ο στόχος αυτός θα έχει πραγματοποιηθεί εφόσον ο πληθωρισμός μιας χώρας, όπως μετράται από τις ετήσιες μεταβολές του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή σε περίοδο ενός έτους πριν την ενοποίηση, δεν υπερβαίνει (ξεπερνά) εκείνον των τριών κρατών μελών με τις καλύτερες επιδόσεις, από άποψη σταθερότητας των τιμών, περισσότερο από 1,5 ποσοστιαία μονάδα.
- Το κριτήριο σύγκλισης, του επιτοκίου. Ο στόχος αυτός προϋποθέτει ότι το μέσο μακροπρόθεσμο ονομαστικό επιτόκιο μιας χώρας σε περίοδο ενός έτους πριν την ενοποίηση δεν υπερβαίνει περισσότερο από 2 εκατοστιαίες μονάδες το μέσο μακροπρόθεσμο επιτόκιο των τριών κρατών μελών, που έχουν τα χαμηλότερα ποσοστά πληθωρισμού.
- Το κριτήριο της συναλλαγματικής σταθερότητας. Ο στόχος αυτός προϋποθέτει ότι το νόμισμα μιας χώρας θα πρέπει να κυμαίνεται, επί δύο έτη τουλάχιστον πριν την ενοποίηση, μέσα στη στενή ζώνη διακύμανσης του ΜΣΙ χωρίς συναλλαγματική αστάθεια και επανευθυγραμμίσεις.
- Το δημοσιονομικό κριτήριο. Ο στόχος αυτός προϋποθέτει ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα δεν υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ, ενώ το δημόσιο χρέος δεν είναι μεγαλύτερο από το 60% του ΑΕΠ. Αν το δημόσιο χρέος υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ θα πρέπει να επιδεικνύει τάση μείωσης, ώστε σταδιακά να προσεγγίσει το σημείο αναφοράς (Δημόπουλος, κ.α.,

2001).

Στις 15 και 16 Δεκεμβρίου 1995, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης οριοθέτησε το χρονοδιάγραμμα καθιέρωσης του κοινού νομίσματος, το οποίο ονόμασε «ευρώ». Επιπλέον, οι συζητήσεις για την διασφάλιση και τη διατήρηση δημοσιονομικής σταθερότητας στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ ξεκίνησαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης και συνεχίστηκαν στο Συμβούλιο της Φλωρεντίας στις 21 και 22 Ιουνίου 1996. Στο Συμβούλιο του Δουβλίνου στις 13 και 14 Δεκεμβρίου 1996 καθορίστηκαν οι κατευθυντήριες γραμμές του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, το οποίο επικύρωσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ στις 16 και 17 Ιουνίου 1997.

Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης διαμορφώνεται (καθορίζεται) από τη φιλοσοφία της Συνθήκης του Μάαστριχτ και υπογραμμίζει τη σημασία της δημοσιονομικής πειθαρχίας, η οποία είναι απαραίτητη για την εδραίωση συνθηκών που θα εγγυώνται σταθερότητα τιμών και οικονομική ανάπτυξη προσηλωμένη στην αύξηση της απασχόλησης. Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης προεσβεύει ότι το σημείο αναφοράς 3% του δημοσιονομικού ελλείμματος ως προς το ΑΕΠ αποτελεί την οροφή, εκτός εάν η ενδιαφερόμενη χώρα αντιμετωπίζει μια πτώση του ΑΕΠ μεγαλύτερη από 2 εκατοστιαίες μονάδες. Αν το έλλειμμα υπερβαίνει αδικαιολόγητα το 3%, η χώρα θα πρέπει να καταθέσει ένα άτοκο ποσό ισοδύναμο του 0,2% του ΑΕΠ συν 0,1% για κάθε εκατοστιαία μονάδα του υπερβολικού ελλείμματος. Το μεταβλητό μέρος της κατάθεσης αναφέρεται μόνο στα ελλείμματα που φθάνουν μέχρι 6% του ΑΕΠ, οπότε το σύνολο ανέρχεται στο 0,5 του ΑΕΠ. Η άτοκη κατάθεση επιστρέφεται στη χώρα, μόλις το υπερβολικό έλλειμμα επανέλθει στο σημείο αναφοράς. Αν, όμως, το έλλειμμα συνεχίζεται για περισσότερο από δύο χρόνια, τότε η κατάθεση μετατρέπεται σε ποινή (Δημόπουλος, κ.α., 2001).

Στις 2 Οκτωβρίου 1997 υπογράφηκε η Συνθήκη του Άμστερνταμ. Οι στόχοι της ήταν να δημιουργηθούν οι αναγκαίες θεσμικές και πολιτικές συνθήκες που θα επιτρέψουν στην Ένωση να ανταπεξέλθει στις προκλήσεις του μέλλοντος, όσον αφορά, μεταξύ άλλων, θέματα απασχόλησης, ασφάλειας και οικολογίας.

Στις 1 και 2 Μάιου 1998, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών αποφάσισε ότι στη ζώνη του ευρώ θα συμμετάσχουν 11 κράτη μέλη της Ένωσης, τα οποία πληρούσαν τα κριτήρια σύγκλισης της Συνθήκης του Μάαστριχτ, οπότε ξεκίνησε το πρώτο στάδιο εισαγωγής του ευρώ. Ήταν η Αυστρία, το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιρλανδία, η Ισπανία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία, η Πορτογαλία και η Φινλανδία. Η Σουηδία δεν πληρούσε το νομικό κριτήριο ανεξαρτησίας της Κεντρικής Τράπεζας, ενώ η Δανία και η Μεγάλη Βρετανία, οι οποίες πληρούσαν όλες τις προϋποθέσεις, δεν εξετάστηκαν αφού επιθυμούσαν να μην ενταχθούν στη(να παραμείνουν εκτός της) ζώνη του ευρώ.

Την 1η Ιουνίου 1998 ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα που είναι υπεύθυνη για τον σχεδιασμό και την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής, και η οποία μαζί με τις εθνικές κεντρικές τράπεζες συναποτελούν το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών. Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι το Συμβούλιο Υπουργών Εθνικής Οικονομίας υπό τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και, αφού συμβουλευτεί την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, ή υπό τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, μπορεί να διατυπώσει γενικές κατευθύνσεις της συναλλαγματικής πολιτικής του ευρώ έναντι άλλων νομισμάτων, υπό τον όρο ότι δεν θα επηρεάζουν τον πρωταρχικό στόχο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας που είναι η διατήρηση σταθερότητας των τιμών (Δημόπουλος, κ.α., 2001).

Στις 26 Σεπτεμβρίου 1998 στη Βιέννη, το Συμβούλιο Υπουργών Εθνικής Οικονομίας αποφάσισε τη συμμετοχή της δανικής κορόνας και

της δραχμής στον νέο μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ2), ο οποίος αντικατέστησε το ΜΣΙ με την έναρξη του δεύτερου σταδίου. Το εύρος διακύμανσης της κορόνας παρέμεινε στο $\pm 2,25\%$, ενώ για τη δραχμή υιοθετήθηκε μια ζώνη διακύμανσης $\pm 15\%$. Η Ελλάδα εισήλθε στη ζώνη του ευρώ την 1η Ιανουαρίου 2001, αφού συμπλήρωσε όλα τα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ, με εξαίρεση το κριτήριο του δημόσιου χρέους.

Το δεύτερο στάδιο εισαγωγής του ευρώ ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 1999 και διήρκεσε έως τις 31 Δεκεμβρίου 2001. Το ευρώ, το οποίο αποτελεί το επίσημο νόμισμα των κρατών μελών της ΟΝΕ, υποδιαιρείται σε εκατό λεπτά, ενώ η ισοτιμία μεταξύ ευρώ και ECU καθορίστηκε ένα προς ένα. Οι ισοτιμίες των εθνικών νομισμάτων των κρατών μελών που συμμετέχουν στη ζώνη του ευρώ επισφραγίστηκαν αμετάκλητα έναντι του κοινού νομίσματος, ενώ τα εθνικά νομίσματα, τα οποία εξακολουθούν να υφίστανται, αποτελούν υποδιαιρέσεις του.

Κατά τη διάρκεια του τρίτου σταδίου εισαγωγής του ευρώ, το οποίο ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 2002 και διήρκεσε έως τον Μάρτιο του 2002, εισήχθησαν τα χαρτονομίσματα και τα κέρματα σε ευρώ, ενώ η απόσυρση των εθνικών νομισμάτων θα έπρεπε να ολοκληρωθεί κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής (Δημόπουλος, κ.α., 2001).

2.4.5 Οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σύμφωνα με το άρθρο Β της Συνθήκης, η Ένωση θέτει ως στόχους :

- Να προωθήσει την ισόρροπη και σταθερή οικονομική και κοινωνική πρόοδο, ιδίως :
 - ο με τη δημιουργία ενός χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα,

- ο με την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και
- ο με την ίδρυση μιας οικονομικής και κοινωνικής ενώσεως, η οποία θα περιλάβει εν καιρώ ένα ενιαίο νόμισμα.
- Να επιβεβαιώσει την ταυτότητά της στη διεθνή σκηνή, ιδίως με την εφαρμογή μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, συμπεριλαμβανομένης της εν καιρώ διαμορφώσεως μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί, σε δεδομένη στιγμή, να οδηγήσει σε κοινή άμυνα.
- Να ενδυναμώσει την προστασία των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των υπηκόων των Κρατών μελών της με τη θέσπιση ιθαγένειας της Ενώσεως.
- Να αναπτύξει στενή συνεργασία στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων.
- Να διατηρήσει στο ακέραιο το κοινοτικό κεκτημένο και να το αναπτύξει με την προοπτική να μελετηθεί κατά πόσον οι πολιτικές και οι μορφές συνεργασίας, που καθιερώνονται με την παρούσα Συνθήκη, θα πρέπει να αναθεωρηθούν, για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών και των οργάνων της Κοινότητας (Δημόπουλος, κ.α., 2001).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ελληνική συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία (ΕΠΣ) — ένα μηχανισμό έτσι κι αλλιώς άγνωστο στην Ελλάδα, — δεν θα μπορούσε παρά να επηρεασθεί άμεσα από τις διαφορετικές φιλοσοφίες που υιοθετούσαν οι τότε κυβερνήσεις της χώρας από τη μια μεριά και οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις από την άλλη. Ξεκινώντας από διαφορετικές αφετηρίες, ήταν φυσικό οι τριβές ανάμεσα στην Ελλάδα και τους εταίρους της να είναι κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 έντονες, και γι' αυτό οι καρποί που επιχείρησε (απρογραμμάτιστα και αποσπασματικά) να δρέψει η ελληνική πολιτική ηγεσία και διπλωματία απεδείχθησαν εξαιρετικά πενιχροί.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου των διαπραγματεύσεων εν όψει της ένταξης, αλλά και κατά τη διάρκεια των πρώτων μηνών της ελληνικής συμμετοχής στην ΕΠΣ (Ιανουάριος-Οκτώβριος 1981), οι ελληνικοί στόχοι είχαν διαρθρωθεί από την τότε κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας γύρω από τρεις άξονες: α) την εξασφάλιση και περαιτέρω ανάπτυξη διπλωματικών ερεισμάτων, β) την προώθηση των ελληνικών θέσεων σε σχέση με την Τουρκία και γ) τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής διπλωματίας. Οι στόχοι αυτοί δεν διατυπώθηκαν, βέβαια, ποτέ ως ενιαίο κείμενο πλοήγησης, όμως το περιεχόμενό τους αποτελούσε κατά γενική ομολογία (αν και κατά καιρούς με διαφορετική ερμηνεία, ιεράρχηση και προεκτάσεις) τον κορμό της ελληνικής

συμπεριφοράς στην ΕΠΣ (Τσουκάλης, 1993).

3.2 ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα υπήρξε αναμφισβήτητα μια από τις σημαντικότερες στιγμές της Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους. Δεν ήταν τόσο η πολιτική επιλογή ενός διορατικού ηγέτη, όσο η ιστορική ανάγκη ενός ολόκληρου λαού.

Ένας από τους σημαντικότερους (αν όχι ο κυρίαρχος) λόγους της ένταξης σχετιζόταν με την (νεοσύστατη) ελληνική δημοκρατία. Οι τραγικές μνήμες της εφτάχρονης δικτατορίας των Συνταγματαρχών ήταν ακόμη πολύ πρόσφατες στα μέσα της δεκαετίας του 1970. Ο πολύπαθος ελληνικός λαός είχε βαθιά ανάγκη για εγκαθίδρυση ενός ουσιαστικού δημοκρατικού καθεστώτος, που θα διέπεται από τις ιδέες της λαϊκής κυριαρχίας και του σεβασμού όλων των πολιτών, ανεξαρτήτου πολιτικού- και όποιου άλλου- φρονήματος. Η θεσμική λειτουργία ενός τέτοιου πολιτικού συστήματος θα μπορούσε να προστατευτεί με τον καλύτερο τρόπο στα πλαίσια μιας υπερεθνικής οργάνωσης, της οποίας θεμέλιο ήταν η Δημοκρατία και η ελεύθερη βούληση λαών και πολιτών (Κουροπαλάτης, 2004).

Ένα άλλο ισχυρό κίνητρο για την ένταξη υπήρξε, χωρίς αμφιβολία, η ανάγκη στρατηγικής αναβάθμισης της χώρας. Η επιθετική Τουρκία, ειδικά μετά την κατάληψη μέρους της Κύπρου και την έναρξη μιας τακτικής καθημερινών παραβιάσεων και προκλήσεων στο Αιγαίο, ανακηρύχτηκε σε μείζονα εθνικό κίνδυνο για τη αποδιοργανωμένη, από την εφτάχρονη Χούντα, Ελλάδα. Η συμμετοχή της τελευταίας σε έναν Συνασπισμό Κρατών (ΕΚ) θεωρήθηκε ότι θα την ενίσχυε γεωπολιτικά, θεσμικά και νομικά, στα πλαίσια της σχεδιαζόμενης Κοινής Εξωτερικής

Πολιτικής και της Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ). Εξάλλου, η συμμετοχή της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες την εφοδίαζε και με ένα επιπλέον (διπλό) πλεονέκτημα: άμβλυne την εξάρτησή της από την Υπερδύναμη ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ (στο οποίο συμμετείχε ήδη η Τουρκία).

Έπειτα, η ιδιότητα του κράτους--μέλους μιας υπερεθνικής οντότητας, όπως η ΕΚ, με πυρήνα της την οικονομική συνεργασία (ΕΟΚ) δημιουργούσε μια αξιοσέβαστη οικονομική δυναμική, ιδιαίτερα για τις ασθενέστερες ευρωπαϊκές χώρες. Η ελληνική οικονομία, σαφέστατα καθυστερημένη, μπορούσε να πετύχει την απαγκίστρωση και τον πολυπόθητο εκσυγχρονισμό, μόνο αν εκμεταλλευόταν την ιστορική ευκαιρία που της δόθηκε ως μέλος μιας μέλλουσας οικονομικής (υπερ)δύναμης.

Τέλος, η μετάβαση σε μια νέα εποχή με την αποδοχή --μέσω της ένταξης και των επιπτώσεών της, στην καθημερινότητα του Έλληνα πολίτη-- του δυτικού τρόπου ζωής και δράσης, ικανοποιούσε την ανάγκη για πολιτισμική ανανέωση και αποσαφήνιση της πολιτισμικής ταυτότητας ολόκληρου του ελληνικού λαού (Κουροπαλάτης, 2004).

3.3 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Μέχρι το 1974 η ελληνική οικονομία διέθετε έναν περιορισμένο δημόσιο τομέα. Οι δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ είχαν παραμείνει στα ίδια επίπεδα (25% του ΑΕΠ) για όλη τη μεταπολεμική περίοδο. Η οικονομία είχε φυσικά εκρηκτική άνοδο την περίοδο αυτή όταν προέβη στον «πρώτο μεγάλο μετασχηματισμό», με την ανάπτυξη της βιομηχανίας και των κατασκευών, τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας και

τη δραστική άνοδο της εισροής συναλλάγματος (ναυτιλία, μεταναστευτικά εμβάσματα, τουρισμός).

Η δημόσια σφαίρα της οικονομίας άρχισε να διευρύνεται μετά το 1974. Η αρχή έγινε με τη Ν.Δ. η οποία παρέδωσε τη σκυτάλη στο ΠΑΣΟΚ στη δεκαετία του 1980. Επρόκειτο για δύο παράλληλα φαινόμενα: κρατικοποιήσεις επιχειρήσεων και επέκταση των δημόσιων δαπανών σε κοινωνικούς κυρίως τομείς (Βλάχου, κ.α., 2011, Γκόγκας, 2010).

Οι κρατικοποιήσεις επιχειρήσεων ήταν έργο της Ν.Δ. Επρόκειτο για επιχειρήσεις που δοκιμάζονταν από τη διεθνή κρίση του 1973 και του 1979 και από το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού. Το ΠΑΣΟΚ διαχειρίστηκε αυτές και άλλες επιχειρήσεις ως «προβληματικές», μεταφέροντας το βάρος τους από το τραπεζικό σύστημα στον δημόσιο προϋπολογισμό, πριν εμπλακούν όλες στο μεγάλο κύμα της αποβιομηχάνισης της ελληνικής οικονομίας που ολοκληρώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1990.

Η αύξηση των δημοσίων δαπανών είχε ξεκινήσει δειλά επί Ν.Δ., αλλά προσέλαβε σημαντικές διαστάσεις στη δεκαετία του 1980 από το ΠΑΣΟΚ. Επρόκειτο κυρίως για κοινωνικές δαπάνες (παιδεία, υγεία, ασφάλιση, συντάξεις). Στο τέλος της δεκαετίας του 1980, οι δημόσιες δαπάνες είχαν σχεδόν διπλασιαστεί (ήταν πλέον γύρω στο 40% του ΑΕΠ), και σταδιακά στη δεκαετία του 1990 συνέκλιναν με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (46%).

Η επέκταση των κοινωνικών δαπανών στη δεκαετία του 1980 ήταν από πολλές απόψεις επιβεβλημένη. Η καθιέρωση ενός καθολικού συνταξιοδοτικού συστήματος, η δημιουργία ενός καθολικού δημόσιου συστήματος υγείας, η ίδρυση περιφερειακών πανεπιστημίων και η επέκταση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μαζί με τις αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο των ατομικών δικαιωμάτων και των εργασιακών σχέσεων, συνιστούσαν στοιχειώδεις εκσυγχρονισμούς που συνταίριαζαν

την Ελλάδα με τους αντίστοιχους, καθιερωμένους από δεκαετίες, ευρωπαϊκούς θεσμούς (Βλάχου, κ.α., 2011, Γκόγκας, 2010).

Αυτή η ραγδαία επέκταση των δημοσίων δαπανών χρηματοδοτήθηκε εν μέρει από την αύξηση των δημοσίων εσόδων, και κυρίως από το δανεισμό. Το 1980 το δημόσιο χρέος ήταν μικρό, γύρω στο 20% του ΑΕΠ, και επεκτάθηκε ραγδαία στη συνέχεια. Το 1990 ήταν 80% και το 1993 ήταν 115%.

Τα δημόσια έσοδα προσαρμόστηκαν με βάση το κληροδοτημένο από το παρελθόν φορολογικό σύστημα. Το παραδοσιακό αυτό φορολογικό σύστημα στηρίζονταν κατά τα δύο τρίτα στην άντληση έμμεσων φόρων, φόρων επί της κατανάλωσης και δασμών. Από το ένα τρίτο δε των άμεσων φόρων, η μεγάλη πλειονότητα των εσόδων (περίπου τα δύο τρίτα) προέρχονταν από τη φορολόγηση των μισθών και των συντάξεων. Με άλλα λόγια, το σύνολο των επιχειρήσεων και των ατομικών εισοδημάτων από μικροεπιχειρηματικές δραστηριότητες ή παροχή υπηρεσιών είχε μείνει εκτός του συστήματος φορολόγησης, προσφέροντας κάτι λιγότερο από το 10% των φορολογικών εσόδων. Το σύστημα αυτό χρονολογείται από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 και οι προτάσεις αλλαγής του από την περίφημη Έκθεση Βαρβαρέσου είχαν απορριφθεί από το πολιτικό σύστημα της εποχής (Βλάχου, κ.α., 2011, Γκόγκας, 2010).

Το σύστημα έμεινε αμετάβλητο επί τρεις δεκαετίες, μέχρι το 1974, με άλλοθι όμως ένα πραγματικό γεγονός, που αφορούσε τη χρήση της τραπεζικής χρηματοδότησης. Αυτή είχε δεσμευτεί αποκλειστικά για τη χρηματοδότηση των νέων βιομηχανικών επενδύσεων, της γεωργίας και των δημοσίων έργων υποδομής. Οι υπόλοιποι κλάδοι, όπως το εμπόριο, οι κατασκευές και οι υπηρεσίες είχαν εξαιρεθεί της τραπεζικής χρηματοδότησης. Σε αντάλλαγμα απολάμβαναν με διάφορους τρόπους προνόμια φοροαπαλλαγής, λειτουργώντας σε ένα μόνιμο πεδίο «νόμιμης

παραοικονομίας». Αυτή η παράδοση εδραίωσε εμπεδωμένες νοοτροπίες μη πληρωμής φόρων εισοδήματος από το σύνολο των επιχειρηματικών τάξεων, μεγάλων, μεσαίων και μικρών, και από το σύνολο των ελεύθερων επαγγελματιών.

Στη δεκαετία του 1980, το φορολογικό σύστημα διατήρησε την παραδοσιακή δομή του. Η αύξηση των εσόδων προήλθε κυρίως από τους έμμεσους φόρους. Η εισαγωγή του ΦΠΑ προσέφερε ένα σημαντικό εργαλείο σταθεροποίησης της έμμεσης φορολογίας. Η άμεση φορολογία, όπως και παλαιότερα, αφορούσε κυρίως μισθωτούς και συνταξιούχους.

Μόνο που αυτοί οι διακανονισμοί δεν αρκούσαν τώρα. Η υστέρηση των εσόδων από τις δαπάνες ήταν μόνιμη. Το έλλειμμα του προϋπολογισμού για πάνω από μια δεκαετία κινήθηκε γύρω στο 10% για να εκτιναχτεί το 1990 στο 15% του ΑΕΠ. Το 1993 ήταν πάλι 14%. Μετά εμφανίζεται να σημειώνει καθοδική πορεία και να σταθεροποιείται στο 6% κατά μέσο όρο την περίοδο 1995- 2008 (Βλάχου, κ.α., 2011, Γκόγκας, 2010).

Η γεωργία και η βιομηχανία παρέμειναν εκτός του συστήματος για διαφορετικούς λόγους από ό, τι παλαιότερα. Η γεωργία αποκτούσε μεγάλες εισοδηματικές ενισχύσεις με την πλήρη ένταξη στην ΕΟΚ και τα αγροτικά εισοδήματα για πρώτη φορά, άρχισαν να συγκλίνουν γρήγορα με τα αστικά εισοδήματα. Αλλά είχε ήδη ξεκινήσει μια πορεία αποδυνάμωσης της αγροτικής παραγωγής, καθώς οι εισαγωγές αυξάνονταν γρηγορότερα από τις εξαγωγές (και την εγχώρια παραγωγή), οι απασχολούμενοι συνέχισαν να μειώνονται, οι επενδύσεις να συρρικνώνονται και οι συνεταιρισμοί, μετά από μια σύντομη αναλαμπή στη δεκαετία του 1980, να χρεοκοπούν. Η γεωργία άντεξε για άλλα 15 χρόνια πριν αρχίσει να έχει έντονα αρνητικούς δείκτες μετά το 2000, απόλυτης δηλαδή μείωσης της παραγωγής. Σήμερα έχει περιοριστεί στο ασήμαντο 4% του ΑΕΠ.

Η βιομηχανία στη δεκαετία του 1980 εισήλθε σε έναν κύκλο κρίσης και αναδιάρθρωσης. Δίπλα στις ζημιογόνες «προβληματικές», θα αντιμετώπιζε μειωμένη κερδοφορία, μειωμένες επενδύσεις και πιέσεις από την αύξηση των μισθών, την άρση της προστασίας λόγω της πλήρους ένταξης στην ΕΟΚ και την έκρηξη του χρηματοπιστωτικού κόστους από την άνοδο των επιτοκίων, εν μέσω πληθωρισμού.

Η ελληνική οικονομία άλλαζε με ραγδαίους ρυθμούς. Στη δεκαετία του 1990 οι διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης επιταχύνονταν και η προτάσσει των νεοφιλελεύθερων αντιλήψεων επιτάσσει κάθε χώρα να ειδικεύεται εκεί όπου είχε «συγκριτικά πλεονεκτήματα». Και στην περίπτωση της Ελλάδας αυτό μεταφραζόταν ως στροφή στα πάγια και πιο παραδοσιακά πλεονεκτήματα: τουρισμός, ναυτιλία, εμπόριο, κατασκευές, υπηρεσίες. (Βλάχου, κ.α., 2011, Γκόγκας, 2010)

3.4 ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ (1981-1990)

Η πρώτη δεκαετία της Ελλάδας στην (τότε) Ευρωπαϊκή Κοινότητα ήταν περίοδος πολιτικής κυριαρχίας του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος.

Κατά τα πρώτα χρόνια της παραμονής του στην εξουσία της χώρας, το ΠΑ.ΣΟ.Κ., το οποίο ως αντιπολίτευση είχε καταψηφίσει τη συμμετοχή της Ελλάδας ως πλήρους μέλους στην ΕΚ, κράτησε μια αρκετά επιφυλακτική στάση απέναντι στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Αποτέλεσμα αυτής της επιφυλακτικότητας ήταν να ασκήσει η ελληνική κυβέρνηση το δικαίωμα αρνησικυρίας (veto) σε θέματα Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ), γεγονός που προκάλεσε διεθνή δυσφορία.

Παράλληλα, όμως, η ελληνική κυβέρνηση επεδίωξε να εκμεταλλευτεί την ιδιότητα του κράτους μέλους της Κοινότητας,

προκειμένου να αποκομίσει οικονομικά οφέλη και να αναβαθμίσει τη διεθνή εικόνα της χώρας. Έτσι, το Μάρτη του 1982, η σοσιαλιστική κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. υπέβαλε υπόμνημα, με το οποίο ζητούσε, αφενός την εφαρμογή κοινοτικών αποκλίσεων- ειδικών καθεστώτων (αναφορικά με τα κρατικά μονοπώλια και τις σχέσεις Κράτους-Κοινωνίας), αφετέρου οικονομική υποστήριξη για την αναδιάρθρωση της ελληνικής οικονομίας. Το μεν πρώτο αίτημα απορρίφθηκε, το δε δεύτερο έγινε δεκτό και οδήγησε, το 1985, στην έγκριση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ), μέσω των οποίων διατέθηκαν στην Ελλάδα, από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, πόροι ύψους άνω των 2 δισ. ECU (Ευρωπαϊκών Νομισματικών Μονάδων). Με τα προγράμματα αυτά εγκαινιάστηκε, στην πράξη, η νέα διαρθρωτική πολιτική της Ε.Κ.(πακέτα Delors) (Κουροπαλάτης, 2004).

Η υπογραφή της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης, το Φεβρουάριο του 1986, την οποία κύρωσε το ελληνικό Κοινοβούλιο, σηματοδοτούσε τη δημιουργία μιας Ενιαίας εσωτερικής αγοράς κι έθετε τα θεμέλια μιας πολιτικής ενοποίησης της Γηραιάς Ηπείρου, με τη συμμετοχή και της Ελλάδας.

Κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980, η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. μετέβαλε οριστικά τις θέσεις της, υποστηρίζοντας πλέον όλο και θερμότερα, όχι μόνο την ευρωπαϊκή ενοποίηση, αλλά και την προοπτική μιας Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας. Στη μεταστροφή αυτή συνέβαλε και η εκδήλωση ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος εκ μέρους της γειτονικής Τουρκίας μετά το 1986, και η συνακόλουθη συνειδητοποίηση της διαπραγματευτικής υπεροχής μιας βαθιά ευρωπαϊκής Ελλάδας, σε αντίθεση με εκείνη μιας αντίστοιχης απομονωμένης από τις διεθνείς κι ευρωπαϊκές εξελίξεις και ζυμώσεις. Για τον ίδιο λόγο, η Ελλάδα υπέβαλε, το Φεβρουάριο του 1987, αίτημα για προσχώρηση στη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (Κουροπαλάτης, 2004).

Από τα παραπάνω γεγονότα γίνεται κατανοητό ότι τα δέκα πρώτα χρόνια της ελληνικής συμμετοχής στην ΕΠΣ κύλησαν σχεδόν άπρακτα μέσα σ' ένα κλίμα δυσπιστίας απέναντι σ' ένα μηχανισμό που αντικειμενικά μπορούσε να προωθήσει τα ελληνικά συμφέροντα περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο. Το ότι τελικά δεν βοήθησε οφείλεται βέβαια μέχρις ένα βαθμό στις εγγενείς αδυναμίες μιας μικρής, οικονομικά ευάλωτης και ιδεολογικά (τουλάχιστον στις επίσημες διακηρύξεις των κυβερνήσεων ΠΑΣΟΚ) αμφιρρέπουσας χώρας να επηρεάσει εξελίξεις που ξέφευγαν από τον αποκλειστικό της έλεγχο. Η ελληνική όμως παρουσία στην ΕΠΣ κατά την υπό εξέταση περίοδο είναι και μια ιστορία αδυναμίας της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής να σχεδιάσει ρεαλιστικά και να εκμεταλλευθεί συμμαχίες (στη βάση των αμοιβαίων παραχωρήσεων) αλλά και να διαγνώσει έγκαιρα τα όσα συνέβαιναν γύρω της (και πίσω της), έτσι ώστε να εκμεταλλευθεί τις ευκαιρίες και δυνατότητες που διανοίγονταν (Τσούκαλης, 1993).

Η Ελλάδα σε καμιά περίοδο της δεκαετίας δεν αναβαθμίστηκε θεαματικά σε ευρωπαϊκό ή διεθνές επίπεδο. Η θορυβώδης διπλωματία του Α. Παπανδρέου έφθασε βέβαια να κάνει αισθητό το όνομα της Ελλάδας στα πρωτοσέλιδα και τα δελτία ειδήσεων του εξωτερικού, αλλά με τον ακριβώς αντίστροφο ρόλο: του ταραξία και «κακού παιδιού» της Δύσης.

Βέβαια, η συμμετοχή στην ΕΠΣ και στην Κοινότητα, ευρύτερα, διευκόλυνε την Ελλάδα σε πολλές διμερείς σχέσεις της: είτε καθυστερώντας (ή και παρακωλύοντας) τη βοήθεια προς την Τουρκία και τη Γιουγκοσλαβία, ως αντίποινα σε ανθελληνικές ενέργειές τους, είτε αντίστροφα, ενθαρρύνοντας θετικές για τα ελληνικά (αλλά και κοινοτικά) συμφέροντα συμπεριφορές άλλων κρατών (Βουλγαρία, Αλβανία, Ρουμανία). Εξάλλου, η συμμετοχή της στους κοινοτικούς

μηχανισμούς την κατέστησε πόλο έλξης του ενδιαφέροντος τρίτων χωρών που κάτω από άλλες συνθήκες δεν θα είχαν σοβαρούς λόγους επαφής μαζί της. Όμως η συνολική αποτίμηση των αποτελεσμάτων και των χαμένων ευκαιριών προκύπτει τελικά αρνητική.

Οι λόγοι της ελληνικής αποτυχίας ήταν πολλαπλοί. Πρώτα-πρώτα, το χάσμα στην πολιτική φιλοσοφία αλλά και στις παραστάσεις απειλής (threat perception) ανάμεσα στην Ελλάδα και τους εταίρους της. Έτσι, κατά την περίοδο ΠΑΣΟΚ η ευρωπαϊκή ιδέα ήταν επίσημα λιγότερο δημοφιλής από τον θορυβώδη εθνικισμό του Α. Παπανδρέου («αποφάσεις Αθηνών και όχι Βρυξελλών»), Στην ίδια κατηγορία λόγων ξεχωρίζει και η καθοριστικής σημασίας διαφορά στον τομέα των παραστάσεων απειλής: για την Ελλάδα (οπωσδήποτε επί ΠΑΣΟΚ, αλλά σε μεγάλο βαθμό και επί ΝΔ), ο κυρίαρχος και άμεσος κίνδυνος για την ασφάλειά της προερχόταν εξ Ανατολών (δηλ. από την Τουρκία). Αντίθετα, για όλους σχεδόν τους άλλους εταίρους της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η απειλή ήταν η ΕΣΣΔ και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Όπως ήταν αναμενόμενο, μια τέτοια διαφορά δεν μπορούσε παρά να οδηγήσει σε εκ διαμέτρου αντίθετες τάσεις (Τσούκαλης, 1993).

Από την άλλη πλευρά πάντως, εξίσου, και ίσως ακόμα περισσότερο, εξοργιστική ήταν για την Ελλάδα (τόσο επί ΠΑΣΟΚ, όσο και επί ΝΔ) η τακτική των εταίρων της για «ίσες αποστάσεις» ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία. Δεν ήταν δυνατόν να απαιτούν από τη μια μεριά κοινοτική αλληλεγγύη και από την άλλη να ισοσκελίζουν ένα κράτος-μέλος με μια τρίτη χώρα, ούτε να προσποιούνται ότι δεν αντιλαμβάνονται τις εύλογες ανησυχίες μιας μικρής χώρας απέναντι σε μια αισθητά μεγαλύτερη και πολυπληθέστερη που εννοεί να συμπεριλαμβάνει τις απειλές χρήσης βίας στις διμερείς της σχέσεις με ένα κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας;

Ο δεύτερος λόγος της ελληνικής αποτυχίας έχει να κάνει με την

ίδια την ενδημική έλλειψη οργάνωσης και σχεδιασμού του ελληνικού κράτους. Όσο κι αν η εξωτερική πολιτική υλοποιείται κατά τεκμήριο από το πλέον αξιόλογο τμήμα της δημόσιας διοίκησης, δεν παύει να αποτελεί έκφραση και αντανάκλαση της ελληνικής κρατικής μηχανής. Κάτω από τέτοιες συνθήκες, η ελληνική στάση στην ΕΠΣ περιοριζόταν στη συγκατάνευση ή απόρριψη, στο «ναι» ή στο «όχι» απέναντι στις κοινοτικές πρωτοβουλίες. Η Ελλάδα συμφωνούσε (συνήθως) ή διαφωνούσε (μάλλον σπάνια, αλλά θορυβωδώς) με τη συνολική στάση των υπολοίπων και ελίσσόταν, όπου αυτό ήταν δυνατόν, εξαιτίας διαφωνιών των υπολοίπων με τη μία ή την άλλη άποψη. Δεν υπάρχουν όμως γνωστά παραδείγματα ουσιαστικών ελληνικών πρωτοβουλιών, είτε σε ευρωπαϊκό είτε σε περιφερειακό επίπεδο. Ορισμένες προτάσεις που πομπωδώς εμφανίζονταν στον ελληνικό τύπο ως «εθνικές πρωτοβουλίες» ήταν συνήθως «ιδέες της στιγμής», χωρίς ουσιαστική προετοιμασία ή μελέτη, χωρίς ρεαλιστικό περιεχόμενο αλλά και χωρίς δυνατότητες οποιουδήποτε ελληνικού ρόλου πέραν της εξαγγελίας τους (π.χ. η ελληνική μεσολαβητική προσπάθεια στη Λατινική Αμερική στο πλευρό της Κονταδόρα).

Τέλος, η στενότητα πόρων μοιραία περιορίζε την εμβέλεια μιας μικρής διπλωματίας, ακόμα και ενός κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Τσούκαλης, 1993).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ (1990-2000), ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη δεκαετία του 1980 και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 η ελληνική οικονομία αντιμετώπισε συνθήκες παρατεταμένης οικονομικής στασιμότητας, η οποία εκδηλώθηκε κυρίως με ανικανότητα παραγωγής νέου κεφαλαίου, τεράστια εξωτερικά ελλείμματα, υψηλό πληθωρισμό και άνοδο ανεργίας, παράγοντες που είχαν αρνητικό αντίτυπο στη ποιότητα του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων. Τα κρίσιμα αυτά οικονομικά προβλήματα σε συνδυασμό με τις μακροχρόνιες διαρθρωτικές αδυναμίες και την υψηλή αστάθεια που παρουσίαζε το μακροοικονομικό και παραγωγικό σύστημα της οικονομίας οδήγησαν στη δημιουργία ενός κλίματος ανασφάλειας, ανησυχίας και προβληματισμού για την πορεία της νεοαφιχθείσας Ελλάδας στο νέο ευρωπαϊκό και διεθνές οικονομικό περιβάλλον

(Αργεΐτης, 2002).

4.2 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΗΣΗΣ

Από την 1η Ιανουαρίου 2001, με τη συμμετοχή και της Ελλάδας, η ΟΝΕ αποτελούταν από 12 χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), που αποφάσισαν να συγχρονίσουν το μέλλον των οικονομιών τους με το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα.

Η ενοποίηση των οικονομιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε και έχει ως θεματικά κέντρα την ολοκλήρωση των αγορών προϊόντων, υπηρεσιών και κεφαλαίου καθώς και τη νομισματική και δημοσιονομική σταθερότητα που επιβάλλει η Συνθήκη του Μάαστριχτ και το Σύμφωνο Σταθερότητας. Η έναρξη του τρίτου σταδίου της ΟΝΕ ειδικότερα σηματοδοτούσε μια ουσιαστική αλλαγή στην ιδιοσυγκρασία της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής και δημιουργώντας ένα νέο πλαίσιο άσκησης μακροοικονομικής διαχείρισης.

Στη διάρκεια του τρίτου σταδίου, τα νομίσματα των χωρών-μελών συγχέονται οριστικά μεταξύ τους χωρίς δυνατότητα διακύμανσης με την προοπτική της αντικατάστασής τους από το ευρώ. Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ινστιτούτο αντικαταστάθηκε από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ), το οποίο συγκροτούν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και οι Κεντρικές Τράπεζες των χωρών-μελών. Η ΕΚΤ ανέλαβε εξ' ολοκλήρου την άσκηση της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής. Η ΕΚΤ θα φέρει την ευθύνη έκδοσης του ενιαίου νομίσματος το οποίο θα το συνδιαχειρίζεται με τις Κεντρικές Τράπεζες των χωρών-μελών (Αργεΐτης, 2002).

Σύμφωνα με την τότε κυρίαρχη αντίληψη στο εσωτερικό της ΕΕ, η

εισαγωγή του ευρώ και η έναρξη του τρίτου σταδίου της ONE διατρέωνε τη βαθύτατη επιθυμία και την προσήλωση των χωρών-μελών στην δημιουργία συνθηκών για σταθερή ανάπτυξη στην Ευρώπη και αποδοτική οικονομική διαχείριση (European Economy 1998). Υποστηριζόταν η άποψη ότι η Ευρώπη είχε ανάγκη μιας εκ βάθρων αλλαγής των συνθηκών εκείνων που γέννησαν στο παρελθόν οικονομική αβεβαιότητα και κοινωνική ανασφάλεια, δηλαδή υψηλό ρυθμό πληθωρισμού, μεγάλη συσσώρευση δημόσιων ελλειμμάτων και χρεών, και υψηλά μακροχρόνια επιτόκια, παράγοντες που επέδρασαν ανασταλτικά για τις ιδιωτικές επενδύσεις και την οικονομική μεγέθυνση. Με την ONE, η ΕΕ ήλπιζε ότι θα καταφέρει να εκσυγχρονίσει παραγωγικά και θεσμικά την οικονομία της, να πετύχει πλήρη εκμετάλλευση της ενιαίας αγοράς, να καλυτερεύσει τη διεθνή ανταγωνιστικότητά της και να αυξήσει τις επενδύσεις της παρέχοντας καλύτερες συνθήκες και ποιότητα ζωής στους πολίτες της (European Economy 1998).

Υπό το πρίσμα αυτής της νοοτροπίας η ONE γίνεται κατανοητή ως προς το αποτέλεσμα μίας συλλογικής προσπάθειας αποκρυστάλλωσης ενός νέου πλαισίου άσκησης μακροοικονομικής πολιτικής, που θα εξασφάλιζε την αναγκαία οικονομική σταθερότητα που είναι βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική λειτουργία του μηχανισμού της ενιαίας αγοράς. Η σχέση μεταξύ νομισματικής σταθερότητας και μεγέθυνσης τοποθετούταν στο επίκεντρο της προβληματικής του σχεδιασμού της ONE και της οικονομικής νοοτροπίας που χαρακτηρίζει τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (Αργεΐτης, 2002).

4.3 Η ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙ

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ

Από τα τέλη της δεκαετίας του '70, το μεγάλο διεθνές «κύμα» της χρηματοοικονομικής απελευθερώσεως και αποκρατικοποιήσεως (deregulation), μαζί με τις ταχύρρυθμες τεχνολογικές προόδους στη διαχείριση και την ανάλυση πληροφοριών, την πρόοδο στη χρηματοοικονομική θεωρία, τη χρηματοοικονομική καινοτομία, την παγκοσμιοποίηση και τον εκ του αποτελέσματος οξύτατο ανταγωνισμό, επενέργησαν πάρα πολύ και αναμόρφωσαν τα χρηματοοικονομικά συστήματα σε όλο τον κόσμο (Χαρδουβέλης, Γκόρτσος, 2011).

Στην Ελλάδα η απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος ακολούθησε, έστω και αργοπορημένα ή με πισωγυρίσματα, τις γενικότερες κατευθύνσεις και ρεύματα που παρατηρήθηκαν προηγουμένως στον Ευρωπαϊκό χώρο. Η πορεία απελευθέρωσης επισπεύτηκε ουσιαστικά από τα τέλη της δεκαετίας του 1980. Τόσο η πολιτεία, όσο και η Τράπεζα της Ελλάδας, ανταποκρινόμενες στην ανάγκη προσαρμογής του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος προς τις κοινοτικές και διεθνείς προδιαγραφές, προχώρησαν με αποφασιστικά βήματα στο σχηματισμό ενός θεσμικού πλαισίου με βασικά χαρακτηριστικά:

- τη βαθμιαία μείωση, αρχικώς, και την πλήρη κατάργηση, τελικώς, των υποχρεωτικών επενδύσεων σε τίτλους του Δημοσίου,
- την πλήρη απελευθέρωση των επιτοκίων καταθέσεων και χορηγήσεων,
- την άρση των πάσης φύσεως περιορισμών στην κίνηση των κεφαλαίων,
- την κατάργηση των επιδοτήσεων επιτοκίου,
- τη διεύρυνση του φάσματος των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών,
- τον εκσυγχρονισμό της νομοθεσίας που διέπει τη λειτουργία της

κεφαλαιαγοράς.

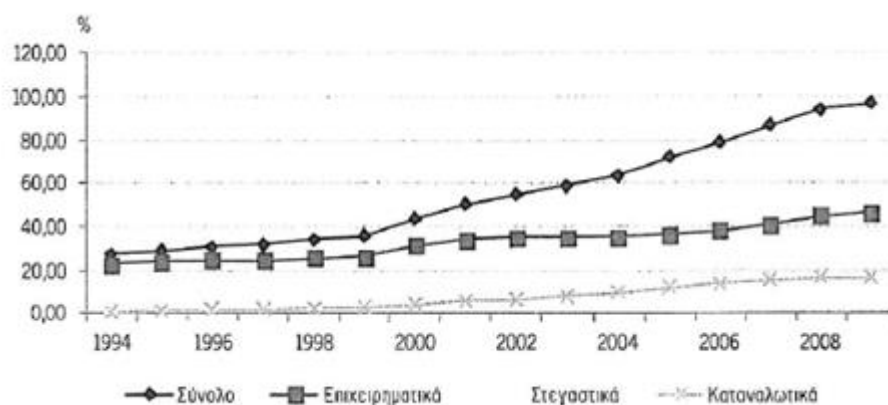
Η τραπεζική αγορά εμπλουτίστηκε με νέα εργαλεία και θεσμούς, που στόχο είχαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της λειτουργικής αποτελεσματικότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και να προωθήσουν τη διαφάνεια των συναλλαγών, τη σταθερότητα της αγοράς και την προστασία των συναλλασσομένων (Προβόπουλος, 1995).

Όλα τα παραπάνω (απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, η μείωση των επιτοκίων και η ένταξη στη ζώνη του ευρώ) συνέβαλαν στο γεγονός να χαρακτηριστεί η πορεία της ελληνικής οικονομίας, από τα μέσα της δεκαετίας του '90 μέχρι το 2009, όπου και εμφανίστηκαν τα πρώτα σημάδια της εγχώριας ύφεσης, που συνεχίζεται με κλιμακούμενους ρυθμούς, από υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης οι οποίοι ξεπερνούσαν σημαντικά τους αντίστοιχους των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Το αναπτυξιακό πρότυπο βασίστηκε στην αναζωπύρωση της εγχώριας κατανάλωσης και την ενίσχυση των επενδύσεων που σε μεγάλο βαθμό χρηματοδοτήθηκαν από εισροές κεφαλαίων από το εξωτερικό. Η επενδυτική δραστηριότητα προσανατολίστηκε κυρίως σε έργα υποδομών στους τομείς των μεταφορών, των τηλεπικοινωνιών, της ενέργειας και των κατασκευών (Χαρδουβέλης, Γκόρτσος, 2011).

Η συμμετοχή του τραπεζικού τομέα στην αναπτυξιακή αυτή διαδικασία ήταν καθοριστική. Η πολιτική της σταδιακής και κατά φάσεις απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος που αποσκοπούσε στην εξάλειψη υφιστάμενων διοικητικών ρυθμίσεων επηρέασε σημαντικά στην αποτελεσματική λειτουργία του τραπεζικού συστήματος. Η πολιτική αυτή ουσιαστικά ξεκίνησε το 1987 και στη μεγαλύτερή της έκταση πραγματοποιήθηκε μέχρι και το 1994 (Garganas and Tavlas, 2001). Κατά συνέπεια, με το άνοιγμα των τραπεζικών υπηρεσιών και την τοποθέτηση του εγχώριου τραπεζικού τομέα στο χρηματοοικονομικό

σύστημα της ζώνης του ευρώ, ο διαμεσολαβητικός ρόλος των τραπεζών παρουσίασε ταχύτατη ανάπτυξη. Η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας των τραπεζών και η παραγωγικότητά τους αυξήθηκε ουσιαστικά. Για παράδειγμα, οι Chortareas et. al. (2009) εκτιμούν ότι κατά την περίοδο 1998-2003 η αποτελεσματικότητα κόστους αυξήθηκε κατά 4,3% και η αποτελεσματικότητα σε όρους κερδών κατά 93%. Επιπλέον, η παραγωγικότητά τους, μετρούμενη με έναν δείκτη Malmquist, αυξήθηκε κατά 15%.

Κατά την περίοδο 1994-2009 (Διάγραμμα 1), η συνολική χρηματοδότηση του εγχώριου ιδιωτικού μη τραπεζικού τομέα ως ποσοστό του ΑΕΠ υπερτριπλασιάστηκε (από 27,1% το 1991 σε 97,0% το 2009). Ιδιαίτερα αξιοσημείωτη άνοδο σημείωσε η χρηματοδότηση των νοικοκυριών. Η στεγαστική πίστη ως ποσοστό του ΑΕΠ από 3,8% το 1994 διαμορφώθηκε στο 33,9% το 2009, ενώ η καταναλωτική πίστη ως ποσοστό του ΑΕΠ από 0,9% το 1994 έφτασε το 16,5% το 2009. Η τραπεζική χρηματοδότηση προς τις επιχειρήσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ περίπου διπλασιάστηκε (από 22,5% το 1994 σε 46,7% το 2009). (Χαρδουβέλης, Γκόρτσος, 2011).

Διάγραμμα 4.1: Τραπεζικά δάνεια προς τον ιδιωτικό τομέα (Ποσοστό % ΑΕΠ)

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ. και Τράπεζα της Ελλάδος

Οι εξελίξεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα ο λόγος δανείων προς ΑΕΠ να πλησιάζει στον αντίστοιχο της ευρωζώνης (Πίνακα 1). Η σύγκλιση αυτή ήταν ιδιαίτερα έντονη στα καταναλωτικά και στεγαστικά δάνεια λόγω της θεαματικής αύξησης των δανείων στους ιδιώτες.

	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ		ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΑ		ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
ΕΤΟ Σ	Ελλάδ α	Ευρωζών η	Ελλάδ α	Ευρωζών η	Ελλάδ α	Ευρωζών η	Ελλάδ α	Ευρωζών η
1998	34,0	41,8	5,8	24,2	2,5	6,6	34,0	82,6
2009	46,7	64,9	33,9	39,5	16,5	15,6	97,0	120,0

Πίνακας 4.1: Δάνεια προς τον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα και την ευρωζώνη (ποσοστό % ΑΕΠ)

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ. και Τράπεζα της Ελλάδος

Εκτός από τις παραδοσιακές δραστηριότητες της άντλησης καταθέσεων και της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, μεγάλη ώθηση δόθηκε στην προσφορά εξειδικευμένων τραπεζικών προϊόντων. Η ευελιξία που προσέφεραν τα νέα προϊόντα διεύρυνε τις επιλογές των επιχειρήσεων και νοικοκυριών για την κάλυψη των αναγκών τους. Η επέκταση των τραπεζικών καταθέσεων, που αποτελούσαν σημαντικό μέσο τοποθέτησης των ιδιωτικών αποταμιεύσεων, συνοδεύτηκε από την εξάπλωση νέων επενδυτικών και αποταμιευτικών προϊόντων που παρέχουν εναλλακτικούς συνδυασμούς αποδόσεων και ανάληψης κινδύνων. Οι καταθέσεις εγγυημένου κεφαλαίου, τα αμοιβαία κεφάλαια και τα τραπεζοασφαλιστικά προϊόντα αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα προϊόντων, η προσφορά των οποίων συνδυάστηκε με διεύρυνση της ποικιλίας τους, προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες επιμέρους κατηγοριών επενδυτών.

Στον τομέα της επιχειρηματικής πίστης δόθηκε έμφαση στη

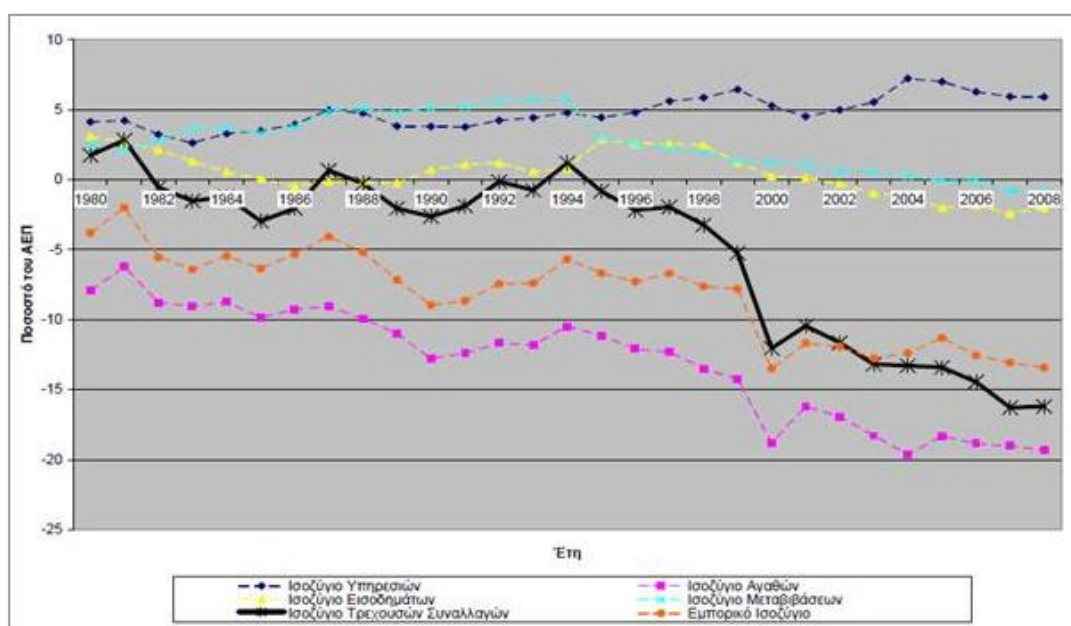
συνολική εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων και στη διεύρυνση των δυνατοτήτων για κάλυψη των αναγκών τους. Σημειώθηκε ομαλοποίηση των διαδικασιών στις συναλλαγές των επιχειρήσεων με τις τράπεζες και ευρύτατη εξάπλωση νέων χρηματοδοτικών εργαλείων που διευκολύνουν την εξυπηρέτηση των αναγκών των επιχειρήσεων χωρίς υπέρμετρη επιβάρυνση της ρευστότητάς τους. Στα πλαίσια αυτά σημαντική εξάπλωση σημείωσαν η χρηματοδοτική μίσθωση (leasing) που επιτρέπει τη χρήση μηχανολογικού εξοπλισμού και διαρκών αγαθών με σταδιακή αποπληρωμή, καθώς και η πρακτόρευση επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring) που εκπληρώνει την ανάγκη για ρευστότητα μέσω της προεξόφλησης εσόδων. Επιπλέον, η διεύρυνση της ποικιλίας των εναλλακτικών προϊόντων στεγαστικής και καταναλωτικής πίστης που έλαβε χώρα, κατέστησε εφικτή τη διαχρονική κατανομή της δαπάνης των νοικοκυριών ανάλογα με τις ροές των προσδοκώμενων μελλοντικών τους εισοδημάτων, χωρίς να προϋποθέτει πρότερη αποταμίευση για την κάλυψη της απαιτούμενης δαπάνης (Χαρδουβέλης, Γκόρτσος, 2011).

Πέρα από τη βελτίωση της εξυπηρέτησης των πελατών μέσω της προσφοράς εξειδικευμένων προϊόντων μέσω των καταστημάτων, σημαντική πρόοδος σημειώθηκε και στην προώθηση εναλλακτικών δικτύων διανομής. Η πρόσβαση σε τραπεζικές υπηρεσίες κατέστη αποτελεσματικότερη χάρη στη χρήση νέων τεχνολογιών που συντέλεσε στην προώθηση των Αυτόματων Ταμειολογιστικών Μηχανών (ATM), της τηλεφωνικής τραπεζικής και της τραπεζικής μέσω διαδικτύου. Ταυτόχρονα, η τεχνολογική αναβάθμιση των ελληνικών τραπεζών συνέβαλε ποικιλοτρόπως στην αποδοτικότητά τους, καθώς, εκτός από την βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και υπηρεσιών που παρέχουν, συνέβαλε στον εκσυγχρονισμό της εσωτερικής λειτουργίας τους και τη βελτίωση της παραγωγικότητάς τους (Χαρδουβέλης,

Γκόρτσος, 2011).

Πέρα από τον τραπεζικό τομέα σημαντικά μεγέθη της οικονομίας όπως το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών και το Εμπορικό Ισοζύγιο υπέστησαν τρομακτικές αλλαγές.

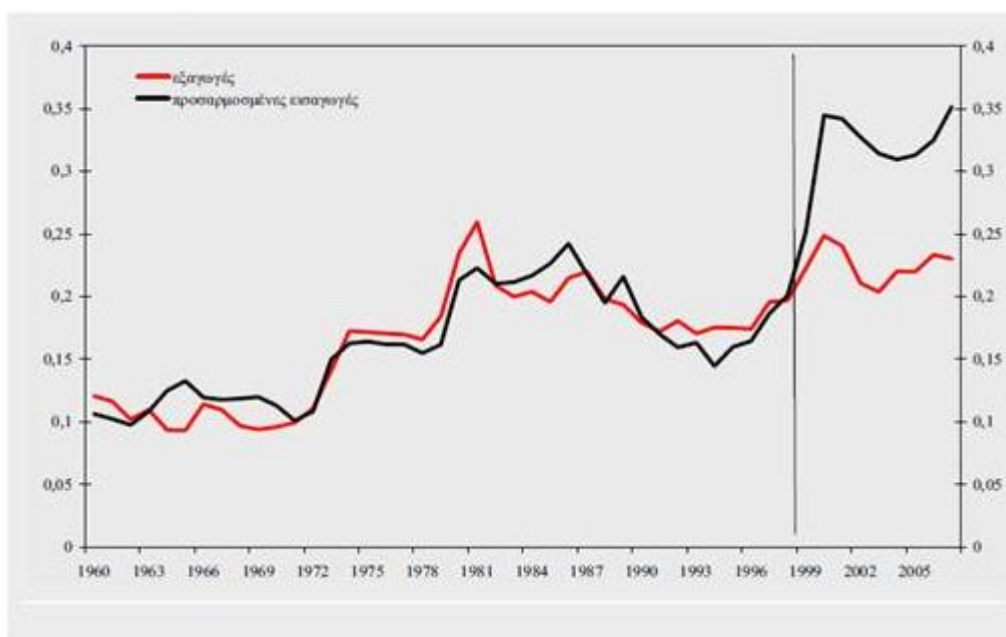
Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδας από το 1953 εμφανίζει σε μόνιμη βάση ελλείμματα, γεγονός που προβάλλει την υστέρηση της εγχώριας αποταμίευσης σε σχέση με τις εγχώριες επενδύσεις. Σε σημαντικό βαθμό τα ελλείμματα αυτά προκαλούνται από τον ταχύτατο ρυθμό ανάπτυξης, ο οποίος επί της κατοχής του Bretton Woods ήταν ένας από τους υψηλότερους στον κόσμο. Όπως και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες και την Ιαπωνία, ο ψηλός ρυθμός ανάπτυξης της Ελλάδας την περίοδο του Bretton Woods ήταν εν μέρει απόρροια της προσπάθειας να καλυφτεί το χαμένο έδαφος μετά τον Β παγκόσμιο πόλεμο. Επίσης, όπως και πολλές άλλες χώρες, μετά τον πόλεμο η Ελλάδα διέθετε ένα ευρύ πλέγμα ελέγχων των τρεχουσών συναλλαγών και της κίνησης κεφαλαίων, το οποίο καταργήθηκε το 1994 (Bryant κ.α., 2002).

Διάγραμμα 4.2: Πορεία βασικών οικονομικών μεγεθών

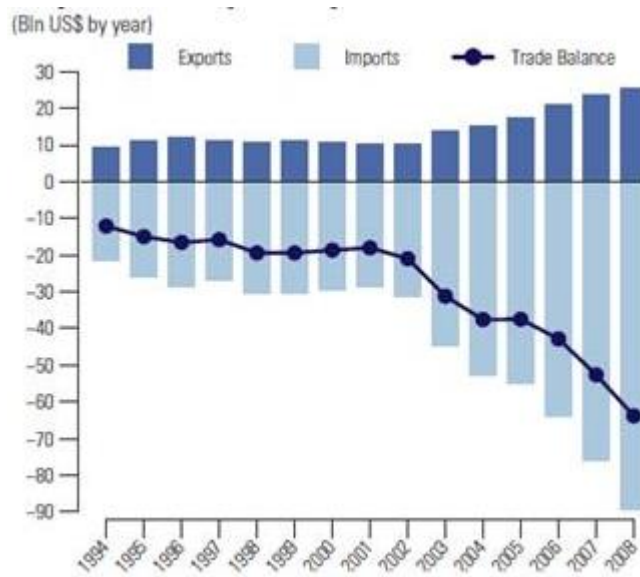
Είναι γεγονός ότι με την ένταξη της χώρας στη ζώνη του ευρώ η σημασία του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών έχει αλλάξει. Η χώρα δεν δύναται πια να χρησιμοποιήσει τη συναλλαγματική ισοτιμία ως μηχανισμό διόρθωσης των ανισορροπιών στις εξωτερικές συναλλαγές της, οι οποίες έχουν επικίνδυνα αυξηθεί την τελευταία δεκαετία (Bryant κ.α., 2002).

Επιπρόσθετα, παρατηρώντας προσεκτικότερα και σε βάθος χρόνου το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας (Διαγράμματα 4.3 και 4.4) παρατηρείτε οι εισαγωγές να εκτινάσσονται κατά τη δεκαετία του 2000.

Διάγραμμα 4.3: Εξαγωγές και (προσαρμοσμένες) εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

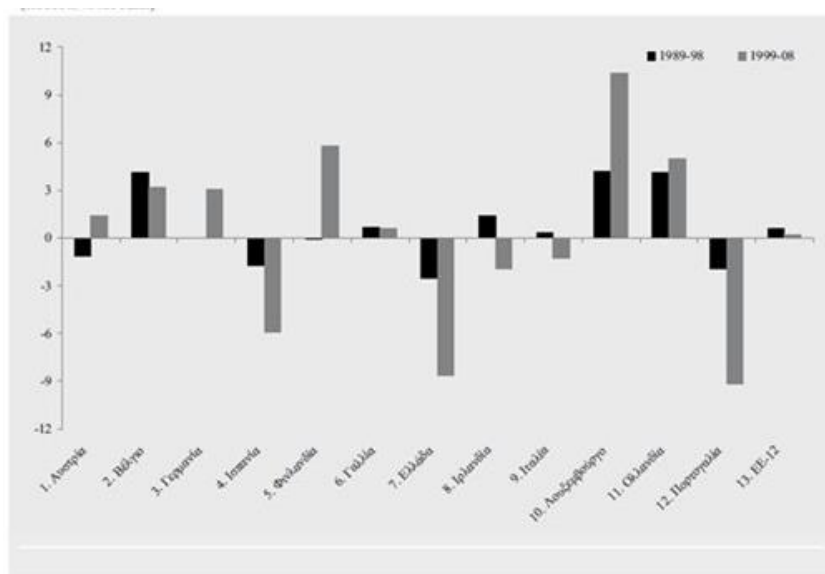

Διάγραμμα 4.4: Συνολικές εισαγωγές, εξαγωγές και εμπορικό ισοζύγιο

ΠΗΓΗ: file:///C:/Users/hp/Downloads/Greece2012%20(1).pdf

Από το διάγραμμα καθίσταται φανερό πως ακριβώς με την υιοθέτηση του ευρώ το εμπορικό έλλειμμα εκτοξεύτηκε με αποτέλεσμα αφενός μεν την παραπέρα συρρίκνωση της ελληνικής παραγωγής και από την άλλη τη μεταφορά πόρων στο εξωτερικό. Παράλληλα με τα παραπάνω γιγαντώνονταν με ταχύτατους ρυθμούς το χρέος της χώρας, δημόσιο και ιδιωτικό. Οπωσδήποτε, τα αίτια τα οποία συνδέονται με τη διόγκωση των ελλειμμάτων πιθανόν να έχουν διαφορετικά αίτια, πέρα από την ένταξη στην ευρωζώνη και να συγχέονται με ιδιαιτερότητες και παθογένειες της ελληνικής οικονομίας ή της πολιτικής. Εξετάζοντας τη συμπεριφορά των αντίστοιχων μεγεθών για το σύνολο των χωρών της Ε.Ε των 12, την περίοδο πριν το ευρώ (1989- 1999) και την περίοδο μετά το ευρώ (1999-2008), στο διάγραμμα 4.5 διαφαίνεται η δημιουργία δύο ομάδων χωρών, στις οποίες η γένεση της κοινής νομισματικής πολιτικής επενέργησε εντελώς διαφορετικά. Η μία ομάδα αποτελείται από την Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Ισπανία, την Ιρλανδία και την Ιταλία οι οποίες είδαν το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών τους να αυξάνει δραματικά το αρνητικό του πρόσημο ή να μετατρέπεται από θετικό σε

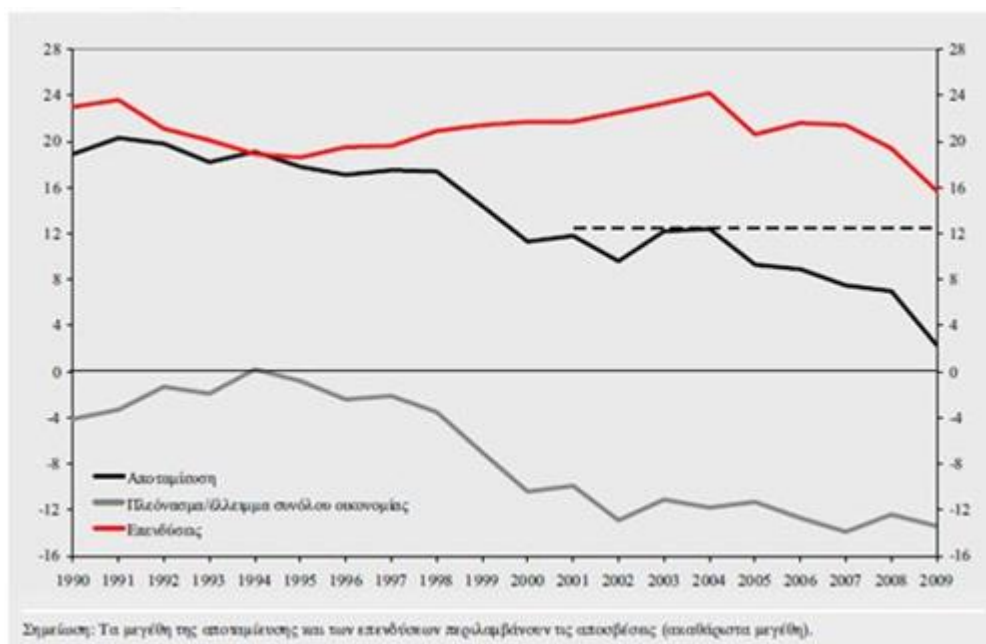
αρνητικό. Η δεύτερη ομάδα χωρών, αυτή του βορρά, προσεταιρίστηκε όλα τα κέρδη εις βάρος της πρώτης ομάδας. Οι πλέον κερδισμένες χώρες είναι η Γερμανία, η Φιλανδία και η Ολλανδία. Εκτός όμως από τα παραπάνω, μια σειρά επιπρόσθετων μεταβολών πραγματοποιήθηκαν με την δημιουργία της κοινής νομισματικής ζώνης (Τριανταφυλλόπουλος, Το Ευρώ (Μέρος 1^ο): Η υιοθέτηση και οι συνέπειες).

Διάγραμμα 4.5: Μέσο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών των χωρών της ΕΕ-12 (% του ΑΕΠ)

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Στο επόμενο διάγραμμα αποτυπώνετε η μεταβολή των καταθέσεων στην Ελλάδα κατά την τελευταία εικοσαετία.

Διάγραμμα 4.6: Εξέλιξη της αποταμίευσης, των επενδύσεων και του πλεονάσματος/ελλείματος στο σύνολο της οικονομίας (% του ΑΕΠ)

ΠΗΓΗ: Τράπεζα της Ελλάδος

Από το παραπάνω διάγραμμα προκύπτει ξεκάθαρα ότι σε όλη την εικοσαετία, οι αποταμιεύσεις στην Ελλάδα ελαχιστοποιούνταν διαρκώς, δημιουργώντας ένα συνεχές έλλειμμα στην οικονομία. Η μείωση αυτή πηγάζει από το σύνολο εκείνων των ενεργειών που μείωναν σημαντικά τα εισοδήματα των εργαζομένων. Η πρώτη κατάρρευση των αποταμιεύσεων παρατηρείται στο διάστημα 1998-2000 με την πτώση του ελληνικού χρηματιστηρίου, μέσω της οποίας έγινε μια τεράστια ανακατανομή του πλούτου προς όφελος του ελληνικού κεφαλαίου, αλλά κυρίως του διεθνούς. Στο διάγραμμα επίσης φαίνεται η αποταμίευση να καταρρέει για δεύτερη φορά μετά την είσοδο στην ευρωζώνη (Τριανταφυλλόπουλος, Το Ευρώ (Μέρος 1^ο): Η υιοθέτηση και οι συνέπειες).

Η τράπεζα Eurobank σε έκθεση της υποστηρίζει (Eurobank Research: Οικονομία και Αγορές, 2008) ότι είναι φανερό η αιτιώδης συνάφεια της συνεχούς αύξησης του εξωτερικού ελλείμματος με την ένταξη στη

Νομισματική Ένωση και την απώλεια της αυτονομίας στην άσκηση της Νομισματικής και Συναλλαγματικής πολιτικής την οποία αυτή συνεπάγεται. Συγκεκριμένα, η μεγέθυνση του ελλείμματος συνδυάζεται με την απώλεια της δυνατότητας των Εθνικών Αρχών – των Ελληνικών εν προκειμένω- να προβούν σε υποτίμηση του εθνικού νομίσματος ώστε να αντισταθμίσουν, έστω και προσωρινά, τις απώλειες ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων στην εγχώρια και τις διεθνείς αγορές (Eurobank EFG, 2008).

Επιπλέον σε έκθεση της τράπεζας της Ελλάδας υποστηρίζεται ότι την προηγούμενη δεκαετία το έλλειμμα στις εξωτερικές συναλλαγές της Ελλάδος διογκωνόταν ταυτόχρονα με τη μακρά ανοδική φάση της οικονομικής συγκυρίας, κατά τη διάρκεια της οποίας ο ρυθμός ανάπτυξης ξεπέρασε το 4%. Έτσι, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών από 4% του ΑΕΠ περίπου στο τέλος της δεκαετίας του '90 άγγιξε το 14% το 2008. Η ανοδική πορεία του ελλείμματος στις εξωτερικές συναλλαγές διασαφηνίζεται εν μέρει από την αύξηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου, το οποίο διευρυνόταν, όχι μόνο λόγω του υψηλού ρυθμού ανόδου της εγχώριας ζήτησης, αλλά και εν μέρει για λόγους που συνδέονται με την είσοδο της χώρας στη ζώνη του ευρώ, καθώς και εξαιτίας διαρθρωτικών δυσκαμψιών και πολλών άλλων παραγόντων που προκαλούν τις διαρκείς και επίμονες απώλειες ανταγωνιστικότητας.

Με βάση τα παραπάνω την απάντηση στο ποια είναι τελικά τα οφέλη από την είσοδο της χώρα μας στην ΟΝΕ, την δίνει η έκθεση της τράπεζας της Ελλάδος, η οποία συνοψίζοντας τα, τονίζει ότι με την ένταξη στη ζώνη του ευρώ η χώρα δεν αντιμετωπίζει πλέον συναλλαγματικό κίνδυνο στις συναλλαγές της με τις άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ. Επιπλέον, η χώρα έχει αποκτήσει ένα ισχυρό νόμισμα, το οποίο έχει μειώσει τις αβεβαιότητες που πηγάζουν από τις μεταβολές της

συναλλαγματικής ισοτιμίας του έναντι των άλλων νομισμάτων. Η εξάλειψη του συναλλαγματικού κινδύνου συνεπάγεται τη μείωση της επιβάρυνσης του επιτοκίου με το αντίστοιχο ασφάλιστρο κινδύνου. Ακόμη, η απόκτηση του ισχυρού νομίσματος εξασφαλίζει μείωση των συνεπειών από τις απότομες αυξήσεις των τιμών των διεθνώς εμπορεύσιμων πρώτων υλών. Παράλληλα, το διεθνές εμπόριο έχει γίνει πιο παγκοσμιοποιημένο και ο ανταγωνισμός στις διεθνείς αγορές έχει ενδυναμωθεί. Τέλος, με το ισχυρό νόμισμα ευνοείται η σταθερότητα του εξωτερικού χρέους, καθώς αποφεύγονται οι μεγάλες διακυμάνσεις της αξίας των υποχρεώσεων της χώρας εκπεφρασμένων σε άλλα νομίσματα. Εν ολίγοις, η συμμετοχή της χώρας στη ζώνη του ευρώ προσφέρει τεράστια πλεονεκτήματα. Το σημαντικότερο όφελος όμως είναι το σταθερό οικονομικό περιβάλλον, το οποίο η οικονομική πολιτική της χώρας αδυνατούσε να δημιουργήσει (Bryant κ.α., 2002).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΕΞΟΔΟΣ ΚΡΑΤΟΥΣ ΜΕΛΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ – Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αποδοχή του ευρώ ως ενιαίου νομίσματος δεν πραγματοποιήθηκε από τη μία μέρα στην άλλη, αλλά ήταν το αποτέλεσμα μίας μακροχρόνιας και μεθοδευμένης σειράς ενεργειών, που ξεκίνησε με την καθιέρωση του Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών την 1.1.1979 και συντελέστηκε με την ολοκλήρωση του τρίτου και τελικού σταδίου την 1.1.1991. Η αντίστροφη όμως διαδικασία, αυτή δηλαδή της εξόδου ενός κράτους μέλους από την ευρωζώνη, αφενός μεν, δεν ρυθμίστηκε νομοθετικά στις Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφετέρου δε, από τεχνική πλευρά, δύσκολα μπορεί να εξελιχθεί και να συντελεστεί τμηματικά και σταδιακά.

Ωστόσο, εξαιτίας της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης και των μεγάλων δημοσίων οικονομικών προβλημάτων κυρίως των χωρών της νότιας Ευρώπης που αποτελούν μέλη της ευρωζώνης, έρχονται στο φως διάφορα σενάρια –προκειμένου να προσδιοριστεί κατά πόσο μπορεί να κατορθώσει ένα ή περισσότερα κράτη την έξοδο του από την ευρωζώνη-

τα οποία προϋποθέτουν τη ρυθμιστική παρέμβαση του εθνικού ή του ενωσιακού νομοθέτη (Παπαδημόπουλος, 2012).

Το σημείο εκκίνησης για την ανάδειξη των επιπτώσεων αυτών στις χρηματικές ενοχές αποτελούν τα εξής δύο σενάρια: α) η έξοδος από το ευρώ και η νομισματική αλλαγή θα ρυθμιστεί μονομερώς με πράξη του εθνικού νομοθέτη, οπότε δημιουργείται σοβαρό ζήτημα παραβίασης του δικαίου της ένωσης και β) η έξοδος από την ευρωζώνη ενός κράτους μέλους θα πραγματοποιηθεί έπειτα από αναθεώρηση του ευρωπαϊκού νομισματικού συστήματος και πρόβλεψης μέτρων για την επιστροφή του εξερχόμενου κράτους στη νομισματική του κυριαρχία με παρέμβαση του νομοθέτη της ένωσης (Παπαδημόπουλος, 2012).

5.2 ΧΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΟΦΕΙΛΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

5.2.1 Πιθανά συνδετικά στοιχεία

Από νομισματική άποψη μια έξοδος ενός κράτους μέλους από την ευρωζώνη που είναι πιθανό να συμβεί, σημαίνει ότι μία μικρότερη γεωγραφικά περιοχή (κράτος μέλος) απαλλάσσεται από μία μεγαλύτερη γεωγραφικά περιοχή (ευρωζώνη) με κοινό ενιαίο νόμισμα το ευρώ και αναγνωρίζει επίσημα δικό της νέο νόμισμα. Με την αποδέσμευση αυτή γεννιέται αμέσως το ερώτημα ποιες χρηματικές οφειλές από το μεγάλο όγκο των υφιστάμενων σε παγκόσμιο επίπεδο χρηματικών ενοχών σε ευρώ θα πρέπει να αλλάξουν στο νέο νόμισμα του εξερχόμενου κράτους. Η νομισματική αυτή μετατροπή, που επιβάλλεται⁵, θα πρέπει να γίνει βάσει συγκεκριμένου ή συγκεκριμένων κριτηρίων σύνδεσης, τα οποία θα

⁵ Η διεθνής εμπειρία καταδεικνύει ότι λίγες είναι οι περιπτώσεις νομισματικών αλλαγών, όπου και μετά τη θεσμοθέτηση του νέου νομίσματος επιτρεπόταν η πληρωμή των χρηματικών οφειλών είτε με το νέο είτε με το παλιό νόμισμα (διαζευκτική χρηματική παροχή).

επισημαίνουν ποιες χρηματικές ενοχές, που μέχρι σήμερα υπάγονταν στο νομισματικό καθεστώς του συστήματος της Ευρωζώνης, θα υπάγονται στο εξής στο νέο νομισματικό καθεστώς του εξερχόμενου κράτους.

Από παλαιότερη ή ακόμη και πρόσφατη διεθνή εμπειρία προκύπτει ότι κατά την εισαγωγή ενός νέου νομίσματος σε κράτος που αποτελούσε τμήμα μεγαλύτερης γεωγραφικής περιοχής με ενιαίο νόμισμα για τη νομισματική αλλαγή στις υπάρχουσες χρηματικές ενοχές ελήφθησαν υπόψη τα κριτήρια του τόπου πληρωμής ή/και του τόπου κατοικίας/έδρας του οφειλέτη που βρίσκεται στο έδαφος του κράτους αυτού⁶. Η ίδια διαδικασία μπορεί να ακολουθηθεί και στην πιθανή αποχώρηση κράτους μέλους ή κρατών μελών από την ευρωζώνη, με την προϋπόθεση ότι η ευρωζώνη συνεχίζει να υπάρχει με λιγότερα κράτη μέλη (Παπαδημόπουλος, 2012).

Με την πρόβλεψη του πρώτου συνδετικού στοιχείου (ο τόπος πληρωμής στο εξερχόμενο κράτος) όλες οι χρηματικές οφειλές που υπάρχουν σε ευρώ, οι οποίες είναι πληρωτέες στο εξερχόμενο κράτος, θα μετατραπούν υποχρεωτικά στο νέο νόμισμα. Επιπλέον, σε πιθανή αποχώρηση ενός κράτους που δεν είναι από τα ισχυρά οικονομικά μέλη της ευρωζώνης, η νομισματική αλλαγή θα συνεπάγεται υποτίμηση του νέου νομίσματος έναντι του ευρώ⁷ και ως εκ τούτου θα πρέπει να περιλαμβάνει και το δεύτερο συνδετικό στοιχείο του τόπου κατοικίας/έδρας του οφειλέτη στο εξερχόμενο κράτος, ώστε να μετατραπούν όσο το δυνατόν περισσότερες χρηματικές οφειλές που υπάρχουν από ευρώ στο νέο νόμισμα προς όφελος της δοκιμαζόμενης

⁶ Π.χ. τα κριτήρια αυτά προβλέφθηκαν στις περιπτώσεις νομισματικής αλλαγής κατά την προσάρτηση ενός τμήματος της Πρωσίας από την Πολωνία το 1919, της διάλυσης της Αυστρο-Ουγγαρίας το 1920, της αποδέσμευσης της Αυστραλίας από την αγγλική στερλίνα το 1966 και στην αυτονομία της Σλοβακίας το 1993.

⁷ 4Π.χ. σε περίπτωση αποχώρησης της Ελλάδος από την Ευρωζώνη σύμφωνα με την Έκθεση της Εθνικής Τράπεζας (Ελληνική Οικονομία, Ειδική Έκδοση, Μάιος 2012) το νέο νόμισμα θα υποτιμηθεί έναντι του ευρώ κατά 60%.

εθνικής οικονομίας του εξερχόμενου κράτους. Και αυτό, γιατί τόσο στις συναλλαγές όσο και στη νομοθεσία κατά κανόνα προβλέπεται ως τόπος πληρωμής της οφειλής ο τόπος κατοικίας του δανειστή, με αποτέλεσμα αν προβλεφθεί ως μοναδικό στοιχείο σύνδεσης για την αναγκαστική μετατροπή των υφιστάμενων χρηματικών οφειλών από ευρώ στο νέο νόμισμα ο τόπος πληρωμής της οφειλής, που θα είναι το έδαφος του κράτους που αποχωρεί από την ευρωζώνη, οι περισσότεροι οφειλέτες που έχουν την κατοικία τους στο κράτος αυτό και μετά τη νομισματική αλλαγή να υποχρεούνται να εξοφλήσουν την οφειλή τους σε ευρώ, ενώ αντίθετα οι αλλοδαποί οφειλέτες θα εξοφλήσουν την οφειλή τους στους δανειστές με κατοικία/έδρα στο εξερχόμενο κράτος στο νέο νόμισμα. Μπροστά σε αυτή την πραγματικότητα θα πρέπει να προνοηθεί ως αποκλειστικός σύνδεσμος για την αναγκαστική μετατροπή των χρηματικών οφειλών που υπάρχουν από ευρώ στο νέο νόμισμα η κατοικία/έδρα του οφειλέτη στο εξερχόμενο κράτος ή σε κάθε περίπτωση να συνδράμει διαζευκτικά με το σύνδεσμο αυτόν και ο σύνδεσμος του τόπου πληρωμής στο εξερχόμενο κράτος (Παπαδημόπουλος, 2012).

5.2.2 Σχέση μετατροπής

Με τη ρυθμιστική πράξη του εθνικού ή του ενωσιακού νομοθέτη θα πρέπει να οριστεί με ακρίβεια και η σχέση μετατροπής μεταξύ του ευρώ και του νέου νομίσματος. Για τον καθορισμό της τιμής μετατροπής τρεις είναι οι πιθανές λύσεις: α) είτε το κράτος μέλος να αφήσει την ευρωζώνη με την ίδια ισοτιμία με την οποία έγινε μέλος σε αυτή, β) είτε να ρυθμιστεί μια νομισματική μονάδα του νέου εθνικού νομίσματος ίση προς μία νομισματική μονάδα του ευρώ και η μείωση του νέου εθνικού νομίσματος και στις δύο αυτές περιπτώσεις να σχηματιστεί εκ των υστέρων στην αγορά συναλλάγματος, γ) είτε η υποτίμηση θα

συμπεριλαμβάνεται στη χαμηλότερη τιμή μετατροπής του νέου εθνικού νομίσματος έναντι του ευρώ σε σχέση με αυτή που είχε προσδιοριστεί κατά την είσοδο στην ευρωζώνη του κράτους που αποχωρεί και η οποία θα διαμορφώνεται με ακρίβεια στην εθνική ή ενωσιακή νομική πράξη. Η προτίμηση της μιας ή της άλλης εκδοχής θα οδηγήσει σε διαφορετικές επιλογές ως προς την αποδοχή ή όχι της διατάραξης της ακολουθούμενης ισορροπίας στην εκτέλεση των χρηματικών οφειλών που υπάρχουν σε ευρώ λόγω υποτίμησης του νέου νομίσματος. Με τον καθορισμό της χαμηλότερης ισοτιμίας του νέου νομίσματος έναντι του ευρώ στον εθνικό νομισματικό νόμο μπορεί να παρουσιαστεί το επιχείρημα ότι δεν δύναται η απαγόρευση της εφαρμογής της νομισματικής αρχής μέσω της εφαρμογής βασικών κανόνων του ουσιαστικού δικαίου (π.χ. 281, 288 και 388 ΑΚ23). Αντίθετα αν η υποτίμηση πραγματοποιηθεί μετά την είσοδο του νέου νομίσματος μπορεί να δικαιολογείται η εφαρμογή των βασικών κανόνων για την αναπροσαρμογή της χρηματικής οφειλής ή πιθανώς η λύση της σύμβασης, αν η υποτίμηση είναι απότομη και έχει διαστάσεις που δεν μπορούν να ελέγχονται.

Σημειωτέον, ότι νομικά δεν έχει καμία σημασία η άποψη ότι το κράτος που αποχωρεί θα μπορεί να επιστρέψει στο παλαιό πριν από την είσοδό του στην ευρωζώνη νόμισμα. Και αυτό, γιατί με την είσοδο στην ευρωζώνη το εθνικό αυτό νόμισμα έχει πάψει οριστικά να υπάρχει και ανεξαρτήτως της ονομασίας, θα πρόκειται για ένα νέο νόμισμα του κράτους αυτού. Επομένως, στην εξεταζόμενη υποθετική περίπτωση αποχώρησης κράτους μέλους από την ευρωζώνη είναι αναγκαίο να καθοριστεί η τιμή μετατροπής μεταξύ του νέου εθνικού νομίσματος και του ευρώ καθώς επίσης και η επίτευξη μιας ελεγχόμενης υποτίμησης του νέου νομίσματος έναντι του ευρώ (Παπαδημόπουλος, 2012).

5.2.3 Ημερομηνία μετατροπής

Μαζί με τον καθορισμό της ισοτιμίας μετατροπής μεταξύ του ευρώ και του νέου νομίσματος θα προσδιοριστεί στη σχετική εθνική ή ενωσιακή νομική πράξη η ημέρα, κατά την οποία το ευρώ θα αντικατασταθεί από το νέο νόμισμα. Από την ημέρα αυτή το νέο νόμισμα θα είναι το νόμιμο μέσο πληρωμών του κράτους που αποχωρεί και το ευρώ θα είναι πλέον ξένο νόμισμα για το κράτος αυτό. Συνεπώς, το αν μπορούν να πληρωθούν στο μέλλον χρηματικές απαιτήσεις στο κράτος αυτό σε ευρώ, θα κριθεί από το ουσιαστικό του δίκαιο. Ωστόσο, μπορεί να προβλεφθεί στο νέο νομισματικό νόμο μια μεταβατική περίοδος, κατά την οποία μπορούν να εξοφλούνται χρηματικές οφειλές στο νέο νόμισμα με ευρώ. Στην περίπτωση αυτή το ευρώ θα παραμείνει ως ένα δεύτερο νόμιμο μέσο πληρωμών στο εξερχόμενο κράτος, μέχρι την πάροδο της μεταβατικής περιόδου (Παπαδημόπουλος, 2012).

5.3 Η ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΜΕ ΜΟΝΟΜΕΡΗ ΕΘΝΙΚΗ ΡΥΘΜΙΣΗ

5.3.1 Μη αποδοχή της νομισματικής μετατροπής

Η εισαγωγή του νέου εθνικού νομίσματος σε περίπτωση άτακτης αποχώρησης ενός κράτους από την ευρωζώνη θα στηρίζεται σε εθνικό νομισματικό νόμο, ο οποίος θα βρίσκεται σε αντίθεση στην ενωσιακή νομοθεσία. Με την επιλογή του ευρώ ως νομίσματος εξόφλησης της συμφωνημένης χρηματικής οφειλής τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν επιλέξει την εφαρμογή του ενωσιακού νομισματικού καθεστώτος, η ισχύς του οποίου δεν μπορεί να περιοριστεί με μονομερή πράξη του εθνικού νομοθέτη. Άλλωστε τα μέρη που συμμετέχουν δεν θα μπορούσαν σε

καμία περίπτωση να προβλέψουν μία νομισματική αλλαγή του ευρώ σε ένα νέο νόμισμα σε κράτος (τμήμα) της ευρωζώνης μέσω μονόπλευρης ρυθμιστικής παρέμβασης του εθνικού νομοθέτη ή άλλου εθνικού οργάνου. Επομένως, με μία νομισματική αλλαγή που πιθανόν να συμβεί, σ' ένα ή περισσότερα κράτη μέλη της ευρωζώνης, η οποία θα βασίζεται σε μονομερή εθνική νομική πράξη, δεν θα εισάγεται ένας αποδεκτός - τουλάχιστον στο εξωτερικό - κανόνας συγκρούσεως, ο οποίος θα τυγχάνει εφαρμογής σε ζητήματα μετατροπής του ευρώ στο νέο νόμισμα. Σύμφωνα με την *lex monetae* η νομισματική μετατροπή θα αφήσει ανέπαφο το νομισματικό σκέλος μίας σύμβασης και η χρηματική παροχή θα εξακολουθήσει να οφείλεται νόμιμα σε ευρώ. Αν π.χ. ο νομοθέτης του κράτους που αποχωρεί από την ευρωζώνη κράτους προβλέψει στο νέο εθνικό νομισματικό νόμο ότι οι υφιστάμενες χρηματικές οφειλές σε ευρώ που είναι πληρωτέες στην επικράτειά του μετατρέπονται αναγκαστικά στο νέο νόμισμα, η ρύθμιση αυτή δεν θα κριθεί ως νόμιμη από ένα δικαστήριο κράτους μέλους της Ε.Ε και θα είναι περιττή η περαιτέρω έρευνα για το αν ο κανόνας της δημόσιας τάξης (*ordre public*) του άρθρου 21 του Κανονισμού Ρώμη-I μπορεί να μην επιτρέπει την εφαρμογή της εθνικής διάταξης περί της νομισματικής μετατροπής, αφού η διάταξη αυτή θα είναι εξ αρχής άκυρη αφού αντίκειται στο δίκαιο της ένωσης. (Παπαδημόπουλος, 2012).

5.3.2 Ουσιαστικές συνέπειες

Οι συνέπειες που θα έχει η μη αναγνώριση στο εξωτερικό του εθνικού νομισματικού νόμου του κράτους που θα αποχωρήσει από την ευρωζώνη κατ' άτακτο τρόπο θα είναι οι έξης:

- Το ευρώ θα παραμείνει ως νόμιμο μέσο πληρωμών και οι χρηματικές

οφειλές που υπάρχουν σε ευρώ δεν θα μετατραπούν αναγκαστικά στο νέο νόμισμα, όπως θα προβλέπει η εθνική ρύθμιση.

- Στις δίκες με αντικείμενο την καταβολή τιμήματος σε ευρώ, αν παρουσιαστούν ισχυρισμοί περί αδυναμίας παροχής ή απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών ή καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος, δεν θα βρουν κατάλληλες συνθήκες να αναπτυχθούν, διότι το ευρώ θα συνεχίζει να υφίσταται ως νόμιμο νόμισμα και θα είναι διαθέσιμο στην αγορά ως μέσο πληρωμής.

Τέλος, οι διατάξεις περί συναλλαγματικών περιορισμών και απαγόρευσης νομισματικών ρητρών που πιθανότατα θα προβλεφθούν και θα συνοδεύουν τον εθνικό νομισματικό νόμο δεν θα είναι νόμιμοι εκτός της επικράτειας του εξερχόμενου κράτους, διότι ο εθνικός νομισματικός νόμος δεν θα αναγνωρίζεται στο εξωτερικό λόγω της προφανούς παραβίασης του δικαίου της ένωσης, αφού στις συνθήκες της Ε.Ε. δεν προβλέπεται η έξοδος κράτους μέλους από την ευρωζώνη. Το ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα δεν θα έχει αναθεωρηθεί και η επιβολή συναλλαγματικών περιορισμών θα παραμείνει όπως πριν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. (Παπαδημόπουλος, 2012).

5.4 ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

5.4.1 Πρόβλεψη συναλλαγματικών περιορισμών

Η αδυναμία του νέου νομίσματος θα έχει ως συνέπεια τη καθιέρωση συναλλαγματικών περιορισμών και την απαγόρευση σύναψης συμφωνίας νομισματικών ρητρών. Όμως η έκταση και το περιεχόμενο των περιορισμών αυτών δύσκολα μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια, διότι η υιοθέτηση συναλλαγματικών περιορισμών στις συναλλαγές

μεταξύ των κρατών μελών κατά κανόνα δεν συμβιβάζεται με τις θεμελιώδεις κοινοτικές ελευθερίες και ιδίως με την ελευθερία κίνησης κεφαλαίων. Πάντως, λόγω της αναγκαστικής μετατροπής των χρηματικών οφειλών από ευρώ στο νέο εθνικό νόμισμα, οι ενδεχόμενοι συναλλαγματικοί περιορισμοί θα αναφέρονται σε απαγόρευση πληρωμών στο εσωτερικό με ευρώ και σε απαγόρευση συνομολόγησης στις συμβάσεις ρήτραις πληρωμής σε ευρώ. (Παπαδημόπουλος, 2012).

5.4.2 Η επίδραση των συναλλαγματικών περιορισμών στο ιδιωτικό δίκαιο

Η εγκυρότητα των συναλλαγματικών περιορισμών θα κριθεί σε δύο επίπεδα. Πρώτον, η παραδοχή της ισχύος τους θα εξαρτηθεί από το αν οι περιορισμοί καθιερώθηκαν με μονομερή ρύθμιση του εθνικού νομοθέτη ή με ρύθμιση για την οποία συμφώνησαν με σχετική πράξη τα υπόλοιπα κράτη της ευρωζώνης, ώστε να γίνει ακλόνητη η διεξαγωγή των συναλλαγών στο εσωτερικό του κράτους που αποχωρεί, με το νέο νόμισμα. Δεύτερον, η ισχύς τους θα εξαρτηθεί από τη στάση των δικαστηρίων σε περίπτωση αμφισβήτησης της ισχύος τους.

Αν οι συναλλαγματικοί περιορισμοί καθοριστούν εκ των προτέρων ή δεν ξεπερνούν τα όρια στο επίπεδο της ένωσης, τότε αντίθετες νομισματικές ρήτρες (π.χ. πληρωμή της οφειλής στο εσωτερικό σε ευρώ) που θα περιλάβουν οι συμβαλλόμενοι στις συμβάσεις θα είναι άκυρες. Αν όμως οι περιορισμοί στις πληρωμές μεταξύ κρατών μελών της Ε.Ε. και κρατών μελών και τρίτων χωρών εισαχθούν με εθνική ρύθμιση που δεν είναι αντικειμενική, θα τεθεί ζήτημα νομιμότητας της διάταξης αυτής. Καταρχήν οι συναλλαγματικοί περιορισμοί θα έχουν άμεση ισχύ στο εσωτερικό του κράτους που αποχωρεί, διότι εντάσσονται στο δημόσιο

δίκαιο. Στην περίπτωση αυτή, συμβαλλόμενο μέρος που θα αμφισβητήσει την άμεση ισχύ των συναλλαγματικών περιορισμών στα δικαστήρια του εξερχόμενου κράτους θα επικαλεστεί την ανώτερη ισχύ των διατάξεων της ένωσης έναντι της εθνικής διάταξης περί συναλλαγματικών περιορισμών και θα θέσει αίτημα διαβίβασης του ζητήματος στο ΔικΕΕ. Ήδη στη θεωρία εκφράζονται αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα μιας τέτοιας εθνικής διάταξης με τις διατάξεις των άρθρων 63 παρ. 2 και 65 ΣΛΕΕ, από τις οποίες προκύπτει ότι οι περιορισμοί στις πληρωμές αποτελούν τμήμα της νομοθεσίας της ένωσης. Ωστόσο, η ελευθερία των συναλλασσόμενων για την επιλογή του μέσου πληρωμών μπορεί να περιοριστεί για λόγους προστασίας του γενικού συμφέροντος. Το ΔικΕΕ έχει κρίνει στο παρελθόν ότι οικονομικοί λόγοι, οι οποίοι θεωρούνται σημαντικής σημασίας για την διατήρηση ενός κράτους μέλους ως θεσμού, μπορεί να κατατάσσονται στους λόγους που δικαιολογούν τη λήψη μέτρων από το θιγόμενο κράτος. Άρα εθνική διάταξη που απαγορεύει συμφωνίες πληρωμής σε ευρώ σε περίπτωση νομισματικής αλλαγής δεν αποκλείεται να κριθεί ότι ταιριάζει με το δίκαιο της ένωσης (Παπαδημόπουλος, 2012).

Αν θεμελιώνεται διεθνής δωσιδικία δικαστηρίου άλλου κράτους μέλους και αντικείμενο της δίκης αποτελεί το νόμισμα πληρωμής της χρηματικής οφειλής, η οποία καταλαμβάνεται από την εθνική διάταξη που περιέχει συναλλαγματικούς περιορισμούς, θα προκύψει και ζήτημα ελέγχου με βάση τις διατάξεις του άρθρου 9 του Κανονισμού Ρώμη-I. Συγκεκριμένα, αν η διάταξη περί συναλλαγματικών περιορισμών του κράτους που αποχωρεί εμποδίζει την πληρωμή της χρηματικής οφειλής σε ευρώ που είναι πληρωτέα στο έδαφός του, αλλά στη συγκεκριμένη διαφορά διακρίνεται συμβατική ρήτρα που δίνει τη δυνατότητα της πληρωμής σε ευρώ, τότε η συμβατική αυτή ρήτρα θα κριθεί ως μη εφαρμοστέα σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 9 του

Κανονισμού Ρώμη-I, λόγω του ότι η διάταξη που υποχρεώνει τους συναλλαγματικούς περιορισμούς θα προσδιορισθεί ως υπερισχύουσα εθνική διάταξη αναγκαστικού δικαίου. Από το άλλο μέρος, σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 9 του Κανονισμού Ρώμη-I για να κριθεί αν θα δοθεί ισχύς σε υπερισχύουσες διατάξεις αναγκαστικού δικαίου μιας χώρας και πιο συγκεκριμένα στις διατάξεις που προβλέπουν περιορισμούς στην πληρωμή χρηματικής αξίωσης σε διαφορετικό νόμισμα από το νέο εθνικό νόμισμα, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη η φύση και ο σκοπός τους καθώς και οι συνέπειες που θα έχουν η εφαρμογή τους ή όχι. Συνακόλουθα, από το συνδυασμό των διατάξεων της παρ. 1 και της παρ. 3 του άρθρου 9 του Καν. Ρώμη-I συνάγεται ότι η αξιολόγηση εθνικών διατάξεων που αφορούν συναλλαγματικούς περιορισμούς στις συμβάσεις ως υπερισχυουσών διατάξεων αναγκαστικού δικαίου σε επίπεδο ένωσης στηρίζεται στον καθορισμό του δίκαιου που εφαρμόζεται (Παπαδημόπουλος, 2012).

5.5 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ

Από το δεύτερο εξάμηνο του 2011, συζητείται ήδη δημοσίως, το ενδεχόμενο της αποχώρησης κράτους ή κρατών μελών από την ευρωζώνη, όπως π.χ. της Ελλάδος, Πορτογαλίας, Ισπανίας, Ιρλανδίας και Ιταλίας, καθώς και της Κύπρου από τα μέσα του έτους 2012, με αποτέλεσμα στους νομικούς κύκλους να εξετάζεται προσεκτικά ως μία προβλέψιμη εξέλιξη που από νομική άποψη δεν θα είναι περιστατικό θεμελίωσης απρόβλεπτης μεταβολής των συνθηκών στις συμβάσεις (άρθρο 388 ΑΚ)⁷⁹. Για το λόγο αυτό οι πιστωτές σήμερα προσπαθούν την εισαγωγή καταλλήλων συμφωνιών/ρητρών στις νέες συμβάσεις που

σχηματίζουν με οφειλέτες από τα παραπάνω κράτη μέλη, διότι αυτοί (οι πιστωτές) θα είναι που κατά κύριο λόγο θα ζημιωθούν από το ενδεχόμενο αντικατάστασης του ευρώ από ένα εθνικό νόμισμα που θα έχει υποτιμηθεί σημαντικά.

Μια τέτοια πρώτη συμφωνία μπορεί να αποτελέσει η εξακολούθηση της υποχρέωσης καταβολής της χρηματικής αξίωσης σε ευρώ σε περίπτωση αντικατάστασης αυτού από το νέο εθνικό νόμισμα ή ακόμη η συμφωνία καταβολής της αξίωσης σε νόμισμα τρίτης χώρας. Ωστόσο η εγκυρότητα αυτής της συμφωνίας εξαρτάται από το αν η νέα διάταξη περί νομισματικής μετατροπής θα εξακολουθήσει να επιτρέπει την πληρωμή χρηματικών οφειλών σε ξένο νόμισμα (π.χ. άρθρο 291 ΑΚ) (Παπαδημόπουλος, 2012).

Επομένως, η εισαγωγή συμφωνιών πληρωμής σε ευρώ ή νόμισμα τρίτης χώρας δεν επιβάλλεται και εξάλλου, είναι δύσκολο να δεχτεί, ο αντισυμβαλλόμενος με κατοικία/έδρα σε κράτος που συζητείται να αποχωρήσει ευρωζώνη, τέτοιες συμφωνίες.

Μία άλλη συμφωνία είναι αυτή του επιμερισμού του κινδύνου μεταξύ των συμβαλλομένων λόγω σημαντικής υποτίμησης του νέου εθνικού νομίσματος έναντι του ευρώ. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να προβλεφθεί στη σύμβαση ότι αν το νέο νόμισμα υποτιμηθεί έναντι του ευρώ π.χ. σε ποσοστό πάνω από 30%, τότε η παραπάνω αυτή ποσοστιαία απώλεια της νομισματικής αξίας θα κατανεμηθεί εξίσου και στους δύο συμβαλλόμενους, ενώ το ποσοστό απώλειας μέχρι 30% θα βαρύνει τον οφειλέτη ή το δανειστή. Η εγκυρότητα όμως και αυτής της συμφωνίας είναι νομικά αβέβαιη, διότι θα εξαρτηθεί από το σύνδεσμο που θα υποδεικνύει το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο, όπως επίσης και αν το δίκαιο αυτό επιτρέπει τη συνολολόγηση τέτοιας συμφωνίας.

Άλλη εναλλακτική επιλογή αποτελεί η συμφωνία του τύπου πληρωμής σε άλλο κράτος μέλος της ευρωζώνης, που δεν κινδυνεύει να

αποχωρήσει από αυτή. Και αυτή όμως η συμβατική ρήτρα εξαρτάται από το κριτήριο σύνδεσης που θα προβλεφθεί για την αναγκαστική μετατροπή των χρηματικών οφειλών από ευρώ στο νέο νόμισμα. Πάντως, σε επίπεδο επιχειρήσεων με υπερόρια συναλλακτική δραστηριότητα επιλέγεται ήδη η κατάρτιση συμβάσεων με θυγατρικές εταιρίες οφειλετών, που ενώ οι ίδιοι έχουν την κατοικία/έδρα σ' ένα οικονομικά μη ισχυρό κράτος μέλος της ευρωζώνης, οι συμβαλλόμενες θυγατρικές τους εταιρίες είναι εγκατεστημένες σε κράτη μέλη του σκληρού πυρήνα της ευρωζώνης⁸³. Στις διαρκείς συμβάσεις μπορεί επίσης να προβλεφθεί η δυνατότητα άσκησης δικαιωμάτων καταγγελίας και υπαναχώρησης από τη σύμβαση σε περίπτωση νομισματικής αλλαγής. Τέλος, σε σημαντικές συμβάσεις, ιδίως παροχής υπηρεσιών, προβλέπονται ρήτρες αποκλειστικής δωσιδικίας και εφαρμοστέου δικαίου τρίτου κράτους, που συνήθως είναι το βρετανικό δίκαιο (Παπαδημόπουλος, 2012).

5.6 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η Ελλάδα βρίσκεται σε μια από τις πιο κρίσιμες περιόδους της σύγχρονης ιστορίας της. Η 36-ετής πορεία της χώρας ως ισότιμου εταίρου της ΕΕ και ως μέλους της ζώνης του ευρώ είναι υπό αμφισβήτηση, εξαιτίας της συσσωρευμένης κοινωνικής απογοήτευσης και κόπωσης που επέφερε η ασυνήθιστη ύφεση και η άνοδος της ανεργίας σε επίπεδο άνω του 20% που συνόδευαν την κρίση χρέους. Η δύσκολη θέση την οποία αντιμετωπίζει σήμερα η χώρα σχηματίζεται υπό το σημαντικό βάρος που συνεπάγεται η επώδυνη διαδικασία προσαρμογής από τη μία πλευρά, και από την άλλη, η ανάγκη συνέχισης της χρηματοδότησης στα πλαίσια μιας αμοιβαία αποδεκτής συμφωνίας με τους εταίρους μας (Εθνική Τράπεζα, 2012).

Ο κίνδυνος εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ δεν είναι πια μια

θεωρητική υπόθεση εργασίας ή μία εξέλιξη με μηδενική πιθανότητα, αλλά αντικείμενο καθημερινής συζήτησης και ένα σενάριο που συζητείται πλέον έντονα, ειδικά στο εξωτερικό. Πρέπει να γίνει σαφές ότι μια τέτοια εξέλιξη που δεν επιθυμείται μπορεί να δημιουργηθεί, μέσα σε ένα τόσο εύφλεκτο περιβάλλον, και από ένα μεμονωμένο γεγονός ή άστοχο χειρισμό με αυτοεκπληρούμενη, οδυνηρή κατάληξη, ανεξάρτητα αν η πολιτική βούληση επιθυμεί το αντίθετο.

Στο πιθανή έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ, η οικονομία θα επηρεαστεί από δύο βασικούς χρηματοδοτικούς περιορισμούς:

- Λόγω της διακοπής της χρηματοδότησης που δημιουργεί το Πρόγραμμα, και χωρίς πρόσβαση στις αγορές, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών θα πρέπει να μεταβληθεί άμεσα σε πλεόνασμα, ώστε να πραγματοποιηθεί η απαραίτητη καθαρή εισροή ξένου συναλλάγματος, προκειμένου να χρηματοδοτηθούν οι εισαγωγές και να ισοσταθμισθούν τα τοκοχρεολύσια του εξωτερικού χρέους.
- Το χρηματοδοτικό κενό που έχει ως αποτέλεσμα το δημοσιονομικό έλλειμμα είτε να έφθανε σε άμεσο μηδενισμό του ελλείμματος με δυσάρεστη περικοπή δαπανών είτε να εξασφάλιζε χρηματοδότηση από την εθνική κεντρική τράπεζα με κυκλοφορία νέου νομίσματος, προκαλώντας ισχυρές και αυτοτροφοδοτούμενες πληθωριστικές πιέσεις.

Η προσαρμογή του εξωτερικού ισοζυγίου θα προκληθεί από: i) μια άμεση υποτίμηση του νέου νομίσματος της τάξης του 40% περίπου σε σχέση με το ευρώ (σε πραγματικούς όρους, που θα αντιστοιχούσε σε ονομαστική υποτίμηση της τάξης του 65% περίπου), και ii) από μεγάλο περιορισμό των εισαγωγών που θα σημαίνει μια ακόμη βαθύτερη ύφεση. Βραχυπρόθεσμα, η συρρίκνωση των εισαγωγών είναι ο κυρίαρχος μηχανισμός προσαρμογής του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, έως ότου επανέλθουν επαρκώς οι εξαγωγές (Εθνική

Τράπεζα, 2012).

Η έξοδος από το ευρώ θα προκαλέσει την υποχρεωτική καταπάτηση ενός μεγάλου τμήματος των περίπου €325 δισ. του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας από τους εταίρους και το ΔΝΤ, τις υποχρεώσεις του ελληνικού τραπεζικού τομέα στο Ευρωσύστημα (άνω των €130 δισ.), τα ελληνικά ομόλογα που έχει η ΕΚΤ και άλλες κεντρικές τράπεζες (σχεδόν €35 δισ), καθώς και το εξωτερικό χρέος του ελληνικού ιδιωτικού τομέα (€12 δισ). Χωρίς την αθέτηση σημαντικού τμήματος αυτών των υποχρεώσεων εξυπηρέτησης χρέους, ο συνδυασμός της υποτίμησης και της ύφεσης θα αύξαναν το συνολικό δημόσιο χρέος (συμπεριλαμβανομένου του εσωτερικού χρέους) σε επίπεδο άνω του 370% του ΑΕΠ και θα γεννούσαν την ανάγκη για μεγαλύτερο (και προφανώς ανέφικτο) πλεόνασμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, προκειμένου να εξυπηρετούνται τα χρεολύσια του εξωτερικού δημοσίου χρέους. Κατά συνέπεια η Ελληνική Δημοκρατία δε θα είχε άλλη επιλογή από το να παραβιάσει ένα σημαντικό μέρος των δανειακών της υποχρεώσεων και φυσικά μια τέτοια ενέργεια ενέχει σημαντικές αρνητικές συνέπειες στις σχέσεις μας με τους εταίρους και τη διεθνή κοινότητα.

Ακόμη και αν υποτεθεί ένα σημαντικό ποσοστό παραβίασης των υποχρεώσεων του Δημοσίου προς τους δανειστές του, το χρηματοδοτικό κενό του προϋπολογισμού θα διατηρούταν σχετικά υψηλό. Σημειωτέον ότι το 2011 είχαμε πρωτογενές έλλειμμα 2,2% του ΑΕΠ ενώ υπό το σενάριο αθέτησης πληρωμών, τα δημόσια έσοδα θα περιορίζονταν ακόμη περισσότερο, λόγω της βαθύτερης ύφεσης και της αυξανόμενης ανασφάλειας στη χώρα. Παράλληλα, οι δαπάνες θα αυξάνονταν λόγω της επίδρασης της υποτίμησης στο κόστος των εισαγόμενων αγαθών και των αυξημένων αναγκών για κοινωνικές δαπάνες, εξαιτίας της εκτίναξης της ανεργίας σε μεγαλύτερα επίπεδα από τα σημερινά.

Επιπλέον δημοσιονομικά βάρη θα αναπτύσσονταν από την ανάγκη κάλυψης των επιπλέον κεφαλαιακών αναγκών του χρηματοπιστωτικού συστήματος εξαιτίας: i) της σχεδόν ολοκληρωτικής αθέτησης των υποχρεώσεων αποπληρωμής της ρευστότητας που αντλείται από το Ευρωσύστημα, καθώς και της αθέτησης της υποχρέωσης αποπληρωμής των νέων ομολόγων του Δημοσίου και ii) της σημαντικής, χειροτέρευσης της ποιότητας των χαρτοφυλακίων χορηγήσεων (Εθνική Τράπεζα, 2012).

Επιπλέον, μια έξοδος από το ευρώ θα συντελέσει σε σημαντική πτώση του βιοτικού επιπέδου του Έλληνα πολίτη. Πιο συγκεκριμένα :

- Υπολογίζεται ότι η οικονομική δραστηριότητα θα δεχθεί μια περαιτέρω ενδιαφέρουσα συρρίκνωση της τάξης του 22% σε πραγματικούς όρους (σταθερές τιμές, σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία) -- επιπλέον της συρρίκνωσης του 14,3% την περίοδο 2009-2011. Η επίδραση που θα έχει στην ανεργία θα είναι κρίσιμη, εκτινάσσοντας το εκτιμώμενο ποσοστό ανεργίας στο 34%, ήτοι στο 1/3 του εργατικού δυναμικού. Οι κοινωνικές ομάδες που θα ζημιώνονταν περισσότερο θα ήταν οι πιο ευαίσθητες και συγκεκριμένα οι νέοι, οι λιγότερο εξειδικευμένοι εργαζόμενοι και οι γυναίκες. Η δραματική επιδείνωση της ύφεσης και η αύξηση της ανεργίας υπολογίζεται ότι θα δώσουν ώθηση στα προβληματικά δάνεια σε επίπεδο άνω του 1/3 του συνολικού χαρτοφυλακίου χορηγήσεων.
- Το δημοσιονομικό έλλειμμα προφανώς και δε θα είχε ως σημείο εκκίνησης τον αρχικό στόχο για πρωτογενές έλλειμμα της τάξης του 1% του ΑΕΠ για το 2012, αλλά θα συμπεριλάμβανε τον αρνητικό αντίκτυπο στα κρατικά έσοδα από την ύφεση και την αβεβαιότητα, καθώς και το επίπεδο των πληρωμών τόκων. Η υπόθεση για το τμήμα του χρέους που θα διαλέξει να εξακολουθεί να καλύπτει η Ελληνική Δημοκρατία περιλαμβάνει σημαντική παράμετρο για τον προσδιορισμό του ύψους

του συνολικού δημοσιονομικού ελλείμματος, καθώς θα προδιαγράφει το επίπεδο πληρωμών τόκων και χρεολυσίων (οι οποίες θα ήταν ως επί το πλείστον σε ξένο νόμισμα) σε συνδυασμό με την συναλλαγματική ισοτιμία του νέου νομίσματος ως προς το ευρώ.

Με το έλλειμμα και τα χρεολύσια να καλύπτονται αποκλειστικά με την έκδοση χρήματος από την κεντρική τράπεζα, την έντονα αυξητική επίδραση της υποτίμησης στον ΔΤΚ μέσω των εισαγομένων αγαθών και υπηρεσιών και την πίεση για, μερική τουλάχιστον, αναπροσαρμογή των ονομαστικών μισθών, ο πληθωρισμός θα εκτοξευθεί σε επίπεδα 30-35% αρχικά, με κίνδυνο δημιουργίας φαύλου πληθωριστικού κύκλου μεσοπρόθεσμα, που θα οδηγούσε των πληθωρισμό σε σημαντικά υψηλότερο επίπεδο διαγράφοντας τελικά το θεωρητικό πλεονέκτημα κόστους από την υποτίμηση(Εθνική Τράπεζα, 2012).

Ως εκ τούτου, η προαναφερόμενη αναγκαία υποτίμηση σε πραγματικούς όρους θα δώσει ώθηση σε άμεση ονομαστική υποτίμηση του νέου νομίσματος κατά περίπου 65% σε σχέση με το ευρώ (που είναι συνάρτηση της πραγματικής υποτίμησης και 32% πληθωρισμός, χωρίς να συμπεριληφθεί και ένα επιπλέον περιθώριο διακύμανσης της ισοτιμίας εξαιτίας της αβεβαιότητας για τις προοπτικές της χώρας). Οι νομισματικές αρχές στην προσπάθειά τους να συγκρατήσουν έναν ελάχιστο παρονομαστική νομισματικής ισορροπίας θα αύξαναν τα επιτόκια δανεισμού σε επίπεδα ακόμη υψηλότερα του πληθωρισμού (περίπου 5 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα, ήτοι περί του 37%) με προφανείς επιπτώσεις στους δανειζόμενους.

Πίνακας 5.1: Δυνητικές μακροοικονομικές επιπτώσεις από το ευρώ

Σταθμισμένη ονομαστική ισοτιμία νέου νομίσματος (μεταβολή)	-50/-60%	-60%	-65%
Σταθμισμένη πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία νέου νομίσματος (μεταβολή)	...	...	-40%
ΑΕΠ (ετήσια μεταβολή)	>-20%	-17%	-22%
Ανεργία (%)	...	...	34%
Πληθωρισμός (ετήσια μεταβολή)	40-50%	16%	32%
Δημ. Χρέος - % ΑΕΠ (χωρίς αθέτηση υποχρεώσεων του Δημοσίου)	>200%	435%	373%
Δημ. Χρέος -% ΑΕΠ (με αθέτηση του 80% των υποχρεώσεων του Δημοσίου)	...	...	94%
Έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού (% ΑΕΠ) (με αθέτηση του 80% των υποχρεώσεων του Δημοσίου)	...	10,7%	12%

Πηγές: BNP Paribas, Citigroup, Διευθ. Οικ. Ανάλυσης (Μάιος 2012)

*Ενδεικτική περίοδος προσαρμογής 1-3 έτη

Βάσει των παραπάνω εξελίξεων, το κατακεφαλήν εισόδημα του μέσου Έλληνα πολίτη, σε όρους ευρώ, θα δεχθεί δραματική μείωση της τάξης του 55% από €19.400 το 2011 σε €8.700 μετά τη μετάβαση στο νέο νόμισμα. Αντίστοιχη συρρίκνωση θα υποστεί και ο πλούτος των Ελλήνων πολιτών, οι αξίες των ακίνητων και των καταθέσεων τους (Εθνική Τράπεζα, 2012).

Πίνακας 5.2: ΑΕΠ κατά κεφαλήν σε ευρώ (2011)

	χιλ ευρώ
Ελλάδα	19.400
Κροατία	10.385
Πολωνία	9.726
Λετονία	9.102
Ελλάδα (με υποτίμηση)	8.700
Τουρκία	7.177
Ρουμανία	7.173
Βουλγαρία	5.225

Σημειωτέον, οι εκτιμήσεις θεωρούν ως δεδομένο την ομαλή μετάπτωση στο νέο νόμισμα χωρίς γενική στάση πληρωμών που θα όξυνε σε σημαντικό βαθμό τους κλυδωνισμούς στην οικονομία. Προφανώς ένα εμπειρικό υπόδειγμα δεν μπορεί να εκτιμήσει ένα ποσοστό για τις δραματικές συνέπειες που ενδεχομένως θα μπορούσαν να προκαλέσουν ακραία φαινόμενα αβεβαιότητας, κοινωνικής απροθυμίας ξένων να συνεργάζονται με τη χώρα. Οι παραπάνω απευκταίες εξελίξεις θα εκτόξευαν σε ακόμη μεγαλύτερη ύφεση. Επίσης, γίνεται η υπόθεση ότι το μεγαλύτερο τμήμα των ελληνικών επιχειρήσεων, και ειδικά των εξωστρεφών, πετυχαίνουν με ίδιους κυρίως πόρους να εξακολουθήσουν τη δραστηριότητά τους, ανακαλύπτοντας τρόπους να αποφύγουν τα τεχνικά και ψυχολογικά εμπόδια που θα προκληθούν (Εθνική Τράπεζα, 2012).

Τέλος για εκείνους που είναι οπαδοί της εξόδου της Ελλάδας από το ευρώ και την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας μέσω υποτίμησης, θα πρέπει να συνεκτιμήσουν ότι οι περισσότεροι από τους βασικούς εξαγωγικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας, καθώς και σημαντικό τμήμα της παραγωγής προς εγχώρια κατανάλωση στηρίζονται σε εισαγόμενες πρώτες ύλες και εισαγωγές ενδιάμεσων και κεφαλαιουχικών αγαθών, τα οποία θα ήταν δύσκολο να εισάγουν εξαιτίας της περιορισμένης πρόσβασης σε συνάλλαγμα. Κατά συνέπεια, θα υποχρεούνταν να μειώσουν περαιτέρω την παραγωγή τους, αντιταχθούν με προβλήματα επιβίωσης που θα αύξαναν τα προβλήματα χρηματοδότησης, συντελώντας πιθανότατα και σε αδυναμία εξυπηρέτησης του χρέους του ιδιωτικού τομέα στο εξωτερικό. Ακόμη και ο τουριστικός κλάδος (κατεξοχήν αποδέκτης του οφέλους της υποτίμησης) δε θα γεύοταν το σύνολο του πλεονεκτήματος κόστους

καθώς, μεταξύ άλλων λόγω και των γεωγραφικών χαρακτηριστικών της χώρας, είναι εξαιρετικά ευαίσθητος σε παράγοντες που σχετίζονται με μεταφορικό κόστος και τιμές ενέργειας που θα αφομοίωναν ένα σημαντικό τμήμα του οφέλους από την υποτίμηση. Τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα ο κλάδος θα είχε να αμυνθεί και το δραματικό πλήγμα από την αβεβαιότητα που θα δημιουργούσαν οι ενδεχόμενες κοινωνικές εντάσεις και η αφερεγγυότητα της χώρας στο εξωτερικό. Παράλληλα, το ενδεχόμενο εντεινόμενης πίεσης για αποκατάσταση των μισθολογικών απωλειών λόγω εγχώριου πληθωρισμού - ο γνωστός από την περίοδο της δραχμής φαύλος κύκλος μεταξύ αλληπάλληλων ονομαστικών μισθολογικών αυξήσεων και εντεινόμενων πληθωριστικών πιέσεων —θα αύξανε ακόμη υψηλότερο τον πληθωρισμό, υποβαθμίζοντας σταδιακά τα όποια κέρδη ανταγωνιστικότητας θα προέρχονταν από την αρχική υποτίμηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι μεταξύ 1975 και 1994 (περίοδος που στιγματίζεται από έντονα υποτιμητική τάση της δραχμής) η δραχμή υποβαθμίσθηκε έναντι των νομισμάτων των βασικών εμπορικών εταίρων της Ελλάδας, κατά 85%, ενώ οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών εκτάθηκαν κατά τρεις μόνο ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ (από 13% σε 16%) παρά την τεράστια ώθηση που ενείχε την ίδια περίοδο στο εμπόριο η είσοδος και πλήρης οικονομική ενσωμάτωση της χώρας στην ΕΟΚ και μετέπειτα στην ΕΕ. Βασική αιτία για αυτή την αναιμική απόδοση είναι ότι η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία είχε ανατιμηθεί κατά 12% την ίδια περίοδο, εξαιτίας ενός μέσου ετήσιου πληθωρισμού της τάξης του 17%, που διέγραφε οποιοδήποτε όφελος της υποτίμησης στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας (Εθνική Τράπεζα, 2012).

Επιπλέον, σημαντικό κόστος στην οικονομική δραστηριότητα θα έχει η αναπροσαρμογή των συμβατικών υποχρεώσεων στο νέο νόμισμα, τόσο στο εσωτερικό, αλλά κυρίως στις συναλλαγές με το

εξωτερικό. Η νομική σύγχυση αναφορικά με το ποια συμβόλαια υπόκειντο σε μετατροπή και οι μακροχρόνιες δικαστικές διαμάχες που θα προέρχονταν, θα διατηρούσαν και αύξαναν την αβεβαιότητα, μην αφήνοντας περαιτέρω την εξομάλυνση του οικονομικού περιβάλλοντος. Επιπρόσθετες προκλήσεις για το νέο νόμισμα θα ανέκυπταν από τα προβλήματα και το επιπλέον κόστος για τη μετάπτωση όλων των πληροφοριακών συστημάτων και συστημάτων πληρωμών, με πιθανές επιπλέον υφειακές επιπτώσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι η μετάβαση από τη δραχμή στο ευρώ χρειάστηκε σημαντική προεργασία σε επίπεδο συστημάτων, με σημαντική βοήθεια να παρέχεται από την Ευρωζώνη (Εθνική Τράπεζα, 2012).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Την 1.1.2001 η Ελλάδα εντάχθηκε στην Ευρωζώνη μετά από μια συλλογική προσπάθεια πραγματοποίησης των κριτηρίων που είχαν τεθεί για την ΕΕ (1992). Η συμμετοχή της χώρας στην τρίτη και τελική φάση της ΟΝΕ είχε χαρακτηριστεί επίσημα από το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού πολιτικού συστήματος, αλλά και την ελληνική κοινωνία, ως εθνικός στόχος πρώτης προτεραιότητας. Με την ένταξη αυτή η χώρα είχε στόχο στην επίτευξη οικονομικών και πολιτικών πλεονεκτημάτων.

Παρόλο τις συχνές διαταραχές εξαιτίας των περιοδικών αποκλίσεων της χώρας από τις συμβατικές της υποχρεώσεις, η πορεία της Ελλάδος στην ΟΝΕ, φάνταζε ελεγχόμενη. Η ένταση όμως της κρίσης που προκλήθηκε το 2009 και εκτοξεύθηκε εντός του 2010 εμφάνισε αδιαμφισβήτητα τις χρόνιες αδυναμίες του ελληνικού οικονομικού και πολιτικού συστήματος (Κότιος, 2011).

Από το ξεκίνημα της ελληνικής κρίσης και προ πάντων μετά την

έναρξη εφαρμογής του Μνημονίου, δημιουργήθηκαν μια σειρά από ερωτήματα σε σχέση με τη μελλοντική πορεία της χώρας. Υπήρξαν διαφορά σενάρια και κυρίως εκείνα που υποστήριζαν την έξοδο της Ελλάδος από την ΟΝΕ. Σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες όπως στην Γερμανία, την Αυστρία και αλλού εκπρόσωποι της πολιτικής, της σχετικής έρευνας αλλά και η πλειοψηφία της δημόσιας γνώμης ζήτησαν την αποπομπή της χώρας από την ΟΝΕ. Άλλοι θεωρούν ότι το οικονομικό και πολιτικό κόστος εξόδου υπερτερεί έναντι των πλεονεκτημάτων. Ο Γερμανός Υπουργός Οικονομικών Schäuble, υποστήριζε ότι η έξοδος της Ελλάδος από την ΟΝΕ δεν θα ζημίωνε μόνον την ίδια, αλλά και τη Γερμανία, λόγω της μεγάλης ανατίμησης του ευρώ και της μείωσης των γερμανικών εξαγωγών που θα ακολουθούσε.

Με την έξοδο από την ΟΝΕ ορισμένοι ελπίζουν στη σταθεροποίηση της ΟΝΕ, στη διακοπή διάδοσης της κρίσης και στην τιμωρία μιας χώρας που αθέτησε τους κανόνες του παιγνιδιού. Οι πολίτες σε ορισμένες χώρες πιστεύουν ότι καλούνται να πληρώσουν για μια χώρα χωρίς αρχές ορθής και χρηστής διαχείρισης των οικονομικών της. Υπάρχουν, ασφαλώς και εκπρόσωποι από το χώρο της επιστημονικής έρευνας, που πιστεύουν ότι η μόνη βιώσιμη εναλλακτική για τη χώρα μας είναι η έξοδος (διαρκής ή προσωρινή) από την ευρωζώνη (Κότιος, 2011).

Η Ελλάδα είναι σε μια πολύ δύσκολη θέση και είναι φυσικό να ψάχνει εξόδους από αυτήν. Οι λύσεις που διατίθενται είναι λίγες και συγκεκριμένες, όπου η κάθε μία σχετίζεται με πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Η κάθε επιλογή ενέχει το στοιχείο της αβέβαιης κατάληξης, γεγονός που αναδεικνύει κερδοσκοπική ακόμη και τη πιο νηφάλια προσέγγιση.

Με την επιστροφή στη δραχμή η χώρα θα ανακαταλάμβανε το εργαλείο της εθνικής νομισματικής πολιτικής και τη δυνατότητα χρήσης της μηχανής έκδοσης χρήματος σε περιόδους κρίσης, όπως συμβαίνει εδώ

και έξι έτη με τις ΗΠΑ. Επίσης, με ελεύθερα κυμαινόμενη τη δραχμή θα βίωνε μια σημαντική υποτίμηση για την ενίσχυση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, ενώ παράλληλα θα είχε τη δυνατότητα να ενεργήσει μια επεκτατική νομισματική πολιτική, προκειμένου να ενισχύσει την εσωτερική ζήτηση και τις επενδύσεις. Η υποτίμηση δεν έχει πάντοτε θετικό αντίκτυπο στις εξαγωγές, είτε λόγω χαμηλών ελαστικοτήτων της εξαγωγικής ζήτησης, είτε λόγω αύξησης του κόστους εξ αιτίας υψηλότερων τιμών των εισαγομένων πρώτων υλών και ενδιάμεσων προϊόντων καθώς και λόγω προσαρμογής των μισθών στον πληθωρισμό. Από την άλλη όμως, το εξωτερικό χρέος της χώρας, που είναι κυρίως σε ευρώ, θα εκτινασσόταν σημαντικά σε δραχμές. Η εξυπηρέτησή του θα ήταν ιδιαίτερα δυσχερής. Το ίδιο ισχύει και για τα ιδιωτικά χρέη και κυρίως των τραπεζών. Ο μεγαλύτερος όμως κίνδυνος είναι ο πληθωρισμός. Πολύ πιθανό η χώρα να εισέλθει σ' ένα φαύλο κύκλο υποτίμησης και πληθωρισμού, με πολύ πιθανή την εξέλιξη του σε υπερπληθωρισμό, με καταστρεπτικές συνέπειες (Κότιος, 2011).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ✓ Αγγελόπουλος Χρ. Π., (2010), *Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα*, Αθήνα: Σταμούλης.
- ✓ Αργεΐτης Γ., (2002) *Παγκοσμιοποίηση ΟΝΕ και Οικονομική προσαρμογή*, Αθήνα: Τυπωθήτω

- ✓ Βλάχου, Αν. Θεοχαράκης, Ν. Μυλωνάκης, Δ. (2011), *Οικονομική Κρίση και Ελλάδα*, Αθήνα: Gutenberg.

- ✓ Δασκάλου Χρ. Γ., (1996), *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.

- ✓ Δημόπουλος Γ., Μπαλτάς Ν., Χασσίδ Ι., (2001), *Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Τόμος Β': Οικονομική Ολοκλήρωση και Πολιτικές*, Αθήνα: Σιδέρης.

- ✓ Θαλασσίνος Ι. Ελ., Σταματόπουλος Β. Θ., (1998), *Διεθνή Οικονομικά*, Αθήνα: Σταμούλης.

- ✓ Θάνος Α. Γ., (2002), *Η ελληνική χρηματοπιστωτική πολιτική υπό το πρίσμα των εξελίξεων του Ευρωπαϊκού και Διεθνούς Νομισματικού Συστήματος 1930-2000*, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.

- ✓ Κορρές, Μ. Γ., Χιονής, Π. Δ., (2003), *Ελληνική Οικονομία: Οικονομική Πολιτική και Ανάλυση βασικών Μακροοικονομικών Μεγεθών*, Αθήνα: Σταμούλης.

- ✓ Κωττής, Γ. Χ., Κωττή- Πετράκη Α., (1996), *Εισαγωγή στη σύγχρονη Μακροοικονομική*, Αθήνα: Οικονομικό.

- ✓ Μαρούλή Κ.Μ., (1992), *Εξελίξεις στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα και η ενοποίηση της Ευρωπαϊκής αγοράς: Επιπτώσεις για την Ελλάδα*, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

- ✓ Προβόπουλος Γ., (1995), *Το Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό σύστημα*, Αθήνα: Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών
- ✓ Στεφάνου Κ., Φατούρος Αρ., Χριστοδουλίδης Θ., (2001), *Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Τόμος Α': Ιστορία, Θεσμοί και Δίκαιο*, Αθήνα: Σιδέρης.
- ✓ Τσουκαλής Λ., (1993), *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Η πρόκληση της προσαρμογής*, Αθήνα: Παπαζήση.
- ✓ Χαρδουβέλης Α. Γκ., Γκόρτσος Βλ. Χρ., (2011), *Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα*, Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.

Πηγές από το διαδίκτυο

- ✓ Bryant C. R., Γκαργκάνας Χ. Ν., Ταβλάς Σ. Γ, (2002), *Οικονομικές Επιδόσεις και Προοπτικές της Ελλάδος*, διαθέσιμο
http://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%95%CF%80%CE%B9%CE%B4%CF%8C%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82,_%CE%A4%CF%81%CE%AC%CF%80%CE%B5%CE%B6%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82.pdf
- ✓ Γκόγκας, Π., (2010), *Πώς δημιουργήθηκε το Ελληνικό δημόσιο χρέος* διαθέσιμο http://www.istorikathemata.com/2010/06/blog-post_21.html
- ✓ Εθνική Τράπεζα, 2012, *Ελληνική Οικονομία (Ειδική Έκδοση)*, http://content-mcdn.feed.gr/pegasus/Multimedia/pdf/Dilemma_id3297447.pdf
- ✓ Eurobank EFG, (2008), *Η επιδείνωση του Ελληνικού Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών: Αιτία, Επιπτώσεις και Σενάρια Προσαρμογής*, Τόμος III, Τεύχος 6, διαθέσιμο <http://www.eurobank.gr/Uploads/Reports/EconomyMarketsIIIi6GR.pdf>

✓ Ευρωπαϊκή Κεντρική τράπεζα, (2013), Χρηματοπιστωτική ενοποίηση της ζώνης του ευρώ, διαθέσιμο

http://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/facts/euint/html/ei_009.el.html

✓ Κότιος, Αγγ., (2011), Η Ελλάδα, η ΟΝΕ και η Κρίση, διαθέσιμο

http://www.prd.uth.gr/uploads/discussion_papers/2011/uth-prd-dp-2011-01_gr.pdf.

✓ Κουροπαλάτης, Θ. Χ., (2004), Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Μια αποτίμηση για την περίοδο 1981-2004, διαθέσιμο

<http://www.anistor.gr/greek/grback/ist16.htm>

✓ Παπαδημοπούλος, Ι., (2012), Η έξοδος κράτους μέλους από την ευρωζώνη και οι επιπτώσεις στις χρηματικές ενοχές, διαθέσιμο

<http://www.dslar.gr/wp-content/uploads/2014/01/201401040014533830.pdf>

✓ Τριανταφυλλόπουλος, Το Ευρώ (Μέρος 1^ο): Η υιοθέτηση και οι συνέπειες, διαθέσιμο

http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=5449:to-evro-triantafyllopoulos&catid=73:dr-apergies&Itemid=280http://www.syn.gr/greek/mmepix/_KEPE_Yphresies_Esoteriki_Agora.pdf